

Stenografični zapisnik

šeste seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dné 5. aprila 1899.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Oton pl. Detela. Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik ekscelenca baron Viktor Hein in c. kr. deželne vlade tajnik Viljem Haas. Vsi članovi razun: knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič. — Zapisnikar: Deželni tajnik Jožef Pfeifer.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika V. deželnozborske seje dné 23. marca 1899. l.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Priloga 39. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži proračun deželnega zaklada za leto 1899.
4. Priloga 40. Poročilo deželnega odbora gledé uvrstitve občinske ceste, ki se na zapadni strani vasi Kramplje odcepi od okrajne ceste Velike Lašiče-Bloke in drži čez Lahovo na Ravnik, med okrajne ceste.
5. Priloga 41. Poročilo deželnega odbora o uvrstitvi v cestnem okraju Postojnskem se nahajajoče občinske ceste, ki se od okrajne ceste Dilce-Studeno-Planina med Brinjem in Studnem odcepi in drži na Bukovje in Gorenje, med okrajne ceste.
6. Ustno poročilo finančnega odseka gledé dovolitve podpor za šolske zgradbe (k prilogi 31.) ter o prošnji županstva v Dolenjivasi pri Ribnici za podporo za šolsko zgradbo, in pa krajnega šolskega sveta v Orehovici pri St. Jerneju za podporo za zgradbo dvorazrednice.
7. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnjah, in sicer:
  - a) društva v varstvo avstrijskega vinarstva v Retzu za podporo;

Stenographischer Bericht

der sechsten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 5. April 1899.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Otto v. Detela. — Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Excellenz Victor Freiherr v. Hein und k. k. Landesregierungssecretär Wilhelm Haas. — Sämmtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič. — Schriftführer: Landschafts-Secretär Josef Pfeifer.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolles der V. Landtags-Sitzung vom 23. März 1899.
2. Mittheilungen des Landtags-Präsidentiums.
3. Beilage 39. Bericht des Landesauschusses mit Vorlage des Voranschlages des Landesfondes für das Jahr 1899.
4. Beilage 40. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Einreichung der westwärts der Ortschaft Krampfle von der Großlašičig-Oblater Bezirksstraße abzweigenden, über Lahovo nach Ravnik führenden Gemeindefstraße in die Kategorie der Bezirksstraßen.
5. Beilage 41. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Einreichung der im Straßenbezirke Adelsberg gelegenen, von der Dilce-Kaltenfeld-Planinaer Bezirksstraße zwischen Brinje und Kaltenfeld abzweigenden, nach Bukuje und Gorenje führenden Gemeindefstraße in die Kategorie der Bezirksstraßen.
6. Mündlicher Bericht des Finanzauschusses, betreffend die Gewährung von Unterstützungen für Schulbauten (zur Beilage 31) und über die Petition des Gemeindeamtes in Niederdorf bei Krainitz um Subvention für den Schulhausbau und des Ortschulrathes von Rußdorf bei St. Barthlmä um Subvention für den Bau einer zweiklassigen Volksschule.
7. Mündlicher Bericht des Finanzauschusses über Petitionen, und zwar:
  - a) des Vereines zum Schutze des österreichischen Weinbaues in Retz um Subvention;

- b) predstojništva ubogih šolskih sestra v Šmihelu pri Novemestu za nagrado;
  - c) predsedstva kranjsko-primorskega gozdarskega društva v Ljubljani za podporo;
  - d) Franc Jereba, učenca na vinarski šoli v Klosterneuburgu, za podporo;
  - e) Ivana Hubada, medicina na Dunajskem vseučilišči, za podporo;
  - f) več posestnikov iz Dolenjega Suhadola za povračilo izkupila za zaplenjeno in prodano hrvaško živino.
8. Ustno poročilo upravnega odseka o § 3. A letnega poročila: Deželna kultura.
  9. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu učiteljskega pokojninskega zaklada za leto 1899. (k prilogi 20.) ter o dotičnih peticijah.
  10. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu deželnega zaklada za leto 1897. (k prilogi 25.)
  11. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji mlekarske zadruge v Vrbici za podporo.
  12. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji posestnikov iz Novevasi pri Zireh za podporo za napravo občinske poti po račevski dolini.
  13. Ustno poročilo upravnega odseka gledé ustanovitve občinskih posredovalnih uradov (k prilogi 6.).
  14. Ustno poročilo upravnega odseka o samostalnem predlogu gospoda poslanca Ivana Hribarja za podaljšanja veljavnosti nekaterih določeb zakona z dné 23. junija 1895, drž. zak. št. 88. (k prilogi 38.).
  15. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani za odstranitev nekaterih nedostatkov v pravnih razmerah kranjskega učiteljstva.
  16. Ustno poročilo upravnega odseka o § 3. B letnega poročila: Agrarne razmere.

Začetek seje ob 10. uri 20 minut dopoldne.

- b) der Vorstehung der armen Schulschwestern zu St. Michael bei Rudolfswert um Remuneration;
  - c) des Präsidiums des kranjisch-kärntnerischen Forstvereines in Laibach um Subvention;
  - d) des Franz Jereb, Hörer der Medizin an der Wiener Universität, um Unterstützung;
  - e) des Johann Hubad, Hörer der Medizin an der Wiener Universität, um Unterstützung;
  - f) mehrerer Zusassen von Unter-Suhadol um Rückvergütung des Erlöses für confiscirtes und verkauftes croatisches Vieh.
8. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über § 3, A des Rechenschaftsberichtes: Landeskultur.
  9. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses über den Voranschlag des Lehrpensionsfondes für das Jahr 1899 (zur Beilage 20) und über die einschlägigen Petitionen.
  10. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses über den Rechnungsabschluss des Landesfondes für das Jahr 1897 (zur Beilage 25).
  11. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses über die Petition der Milchgenossenschaft in Verbica um Subvention.
  12. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses über die Petition der Zusassen von Neudorf bei Sairach um Subvention behufs Herstellung eines Gemeineweges im Ratsebhafale.
  13. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses betreffs Einführung der Gemeindevermittlungämter (zur Beilage 6).
  14. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über den selbstständigen Antrag des Herrn Abgeordneten Ivan Hribar, betreffend die Verlängerung der Wirksamkeit einiger Bestimmungen des Gesetzes vom 23. Juni 1895, R. G. Bl. Nr. 88 (zur Beilage 38).
  15. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über die Petition des slovenischen Lehrervereines in Laibach um Abstellung einiger Mängel in den Rechtsverhältnissen der kranjischen Lehrerschaft.
  16. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über § 3, B des Rechenschaftsberichtes: Agrarverhältnisse.

Beginn der Sitzung um 10 Uhr 20 Minuten Vormittag.

Začetek seje:

1. Ustno poročilo upravnega odseka o § 3. A letnega poročila: Deželna kultura.

2. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu učiteljskega pokojninskega zaklada za leto 1899. (k prilogi 20.) ter o dotičnih peticijah.

3. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu deželnega zaklada za leto 1897. (k prilogi 25.)

4. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji mlekarske zadruge v Vrbici za podporo.

5. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji posestnikov iz Novevasi pri Zireh za podporo za napravo občinske poti po račevski dolini.

6. Ustno poročilo upravnega odseka gledé ustanovitve občinskih posredovalnih uradov (k prilogi 6.).

7. Ustno poročilo upravnega odseka o samostalnem predlogu gospoda poslanca Ivana Hribarja za podaljšanja veljavnosti nekaterih določeb zakona z dné 23. junija 1895, drž. zak. št. 88. (k prilogi 38.).

8. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani za odstranitev nekaterih nedostatkov v pravnih razmerah kranjskega učiteljstva.

9. Ustno poročilo upravnega odseka o § 3. B letnega poročila: Agrarne razmere.

Beginn der Sitzung:

1. Ustno poročilo upravnega odseka o § 3. A letnega poročila: Deželna kultura.

2. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu učiteljskega pokojninskega zaklada za leto 1899. (k prilogi 20.) ter o dotičnih peticijah.

3. Ustno poročilo finančnega odseka o računskem sklepu deželnega zaklada za leto 1897. (k prilogi 25.)

4. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji mlekarske zadruge v Vrbici za podporo.

5. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji posestnikov iz Novevasi pri Zireh za podporo za napravo občinske poti po račevski dolini.

6. Ustno poročilo upravnega odseka gledé ustanovitve občinskih posredovalnih uradov (k prilogi 6.).

7. Ustno poročilo upravnega odseka o samostalnem predlogu gospoda poslanca Ivana Hribarja, betreffend die Verlängerung der Wirksamkeit einiger Bestimmungen des Gesetzes vom 23. Juni 1895, R. G. Bl. Nr. 88 (zur Beilage 38).

8. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani za odstranitev nekaterih nedostatkov v pravnih razmerah kranjskega učiteljstva.

9. Ustno poročilo upravnega odseka o § 3. B letnega poročila: Agrarne razmere.

Deželni glavar :

Potrjujem sklepčnost visoke zbornice ter otvarjam sejo.

Prosim gospoda zapisnikarja, da prečita zapisnik zadnje seje.

1. Branje zapisnika V. deželnozborske seje dné 23 marca 1899. 1.

1. Sitzung des Protokoll der V. Landtagsitzung vom 23. März 1899.

Tajnik Pfeifer :

(Bere zapisnik V. seje v slovenskem jeziku. — Liest das Protokoll der V. Sitzung in slovenischer Sprache.)

Deželni glavar :

Želi kdo gospodov kak popravek v ravnokar prečitanem zapisniku?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, izrekam, da je zapisnik zadnje seje potrjen.

2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.

2. Mittheilungen des Landtagspräsidenten.

Deželni glavar :

Čast mi je, naznaniti visoki zbornici, da sem prejel sledeči dopis od ekscelence gospoda deželnega predsednika :

(bere: — liest:)

1568 Laibach, am 22. März 1899.
pr.

„Eure Hochwohlgeboren!

Der Herr Ministerpräsident und Leiter des k. k. Ministeriums des Innern hat mich im Allerhöchsten Auftrage Seiner k. und k. Apostolischen Majestät ersucht (Poslanci vstanejo. — Die Abgeordneten erheben sich), Eurer Hochwohlgeboren für die aus Anlaß des Ablebens Ihrer k. und k. Hoheit der Durchlauchtigsten Frau Erzherzogin Maria Immaculata namens der Landesvertretung zum Ausdrucke gebrachte allerunterthänigste Beileidskundgebung den Allerhöchsten Dank bekannt zu geben.

Hievon beehre ich mich Eure Hochwohlgeboren zufolge Erlasses vom 18. d. M., 3. 2025 M. 3. in Kenntnis zu setzen.

Der k. k. Landespräsident :

Sein m. p.

An Seine Hochwohlgeboren

Herrn Otto von Detela,

Landeshauptmann im Herzogthume Krain, Ritter des Ordens der eisernen Krone und des Franz Josef-Ordens

in

Laibach.“

Prosim, da jemlje visoka zbornica to na znanje.

Nemila smrt letos obiskuje visoko cesarsko rodbino pogostokrat in tako je tudi včeraj cesarska visokost nadvojvoda Ernest umrl v Arku. Starejšim meščanom Ljubljanskega mesta in sploh prebivalcem Kranjske dežele je ranjki nadvojvoda gotovo še v dobrem in hvaležnem spominu, kajti ko je pred kakimi 35 leti kot vojaški poveljnik tu bival, odlikoval se je po svoji ljubeznjivosti in dobrohotnosti ter pridobil si srca vsega Ljubljanskega prebivalstva.

Smatram, da mi visoka zbornica pritrjuje, če izrekam globoko sožalje deželnega zbora o tej britki izgubi, in da se to zabeleži v zapisniku današnje seje ter me visoka zbornica pooblašča, da potom c. kr. deželnega predsedstva to sožalje izrazim tudi Njega Veličanstvu, presvetlemu cesarju. (Splošno pritrjevanje. — Allgemeine Zustimmung.)

Dalje naznanjam visoki zbornici, da sem prejel vladno predlogo, namreč načrt zakona o komasaciji. Ukretil sem, da se ta zakon dá v tisek in kakor hitro bo tiskan in bodo gospodje poslanci prejeli to deželnozborsko prilogo, bo se postavil ta zakon na dnevni red v prvem branju.

Došle so sledeče peticije :

Slovenska centralna posojilnica v Krškem prosi podpore za jubilejsko dobrodelno zalogo slovenskih posojilnic.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Tomazin Franciška, Zwangsarbeitshausaufsehers-Witwe bittet um eine Guadengabe.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo v Trebnjem prosi, da se občinska cesta od Trebnjega v Račjeselo in od Dol. Nemške vasi do Trebelnega uvrsti med okrajne ceste.

(Izroči se upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Dobrodelno društvo tiskarjev na Kranjskem prosi podpore za društvene namene.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Landeschulrath in Laibach legt vor das Gesuch des Lehrers Josef Križnar in Möttling um Weiterbefassung der Theuerungszulage.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Fischerei-Revierausschuss für Krain in Laibach bittet um unentgeltliche Benützung der Fischzuchtanstalt in Studene und um Subvention.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Društvo skupne pomoči v nesrečah pri poslopih in goveji živini tujnskih faranov prosi podpore.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Jančar Jože, Kraševc Janez in Lunder Janez, posestniki v Starem apnu, občina Velike Lipljene, prosijo za znižanje stroškov za delitev njih skupnega zemljišča.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Posestniki iz Malih Lipljen prosijo podpore za napravo vodovoda.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Drobnič Anton, posestnik v Ponovivasi, občina Št. Jurje, prosi podpore vsled požara.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Vas Leše, občina Mošnje, prosi podpore za napravo brizgalnice.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Gospod poslanec Pfeifer izroča prošnjo županstva Šmihel - Stopiče, da se odkupi hiša št. 8 v Kandiji za razširjavo deželne ceste.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Gospod poslanec Kajdiž izroča prošnjo posestnikov v St. Gotardu, občine Trojane, za podporo za napravo vodovoda.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Gospod poslanec dr. Žitnik izroča prošnjo kmetijske podružnice Čatež in podobčine Čatež za podporo za nakup topičev za streljanje proti toči.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Gospod poslanec dr. Tavčar izroča prošnjo zastopnikov in vaščanov davčnih občin Vodice, Bukovica in Repnje, da bi se občina Vodice razdružila v dve občini Vodice in Skaručna.

(Izroči se upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Preidemo na dnevni red. Točka:

3. Priloga 39. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži proračun deželnega zaklada za leto 1899.

3. Beilage 39. Bericht des Landesausschusses mit Vorlage des Vorschlages des Landesfondes für das Jahr 1899.

(Izroči se finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

4. Priloga 40. Poročilo deželnega odbora glede uvrstitve občinske ceste, ki se na zapadni strani vasi Kraplje odcepi od okrajne ceste Velike Lašiče-Bloke in drži čez Lahovo na Ravnik, med okrajne ceste.

4. Beilage 40. Bericht des Landesausschusses, betreffend die Einreihung der westwärts der Ortschaft Kraplje von der Großlašitz-Blaker Bezirksstraße abzweigenden, über Lahovo nach Ravnik führenden Gemeindestraße in die Kategorie der Bezirksstraßen.

(Izroči se upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

5. Priloga 41. Poročilo deželnega odbora o uvrstitvi v cestnem okraju Postojnskem se nahajajoče občinske ceste, ki se od okrajne ceste Dilce - Studeno - Planina med Brinjem in Studenem odcepi in drži na Bukovje in Gorenje, med okrajne ceste.

5. Beilage 41. Bericht des Landesausschusses, betreffend die Einreihung der im Straßenbezirke Adelsberg gelegenen, von der Dilce-Kaltenfeld-Planinaer Bezirksstraße zwischen Brinje und Kaltenfeld abzweigenden, nach Bukuje und Gorenje führenden Gemeindestraße in die Kategorie der Bezirksstraßen.

(Izroči se upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Sedaj pride na vrsto točka:

6. Ustno poročilo finančnega odseka gledé dovolitve podpor za šolske zgradbe (k prilogi 31.) ter o prošnji županstva v Dolenjivasi pri Ribnici za podporo za šolsko zgradbo, in pa krajnega šolskega sveta v Orehovici pri Št. Jerneju za podporo za zgradbo dvorazrednice

6. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses, betreffend die Gewährung von Unterstützungen für Schulbauten (zur Beilage 31) und über die Petition des Gemeindeamtes in Niederdorf bei Reifnitz um Subvention für den Schulhausbau und des Ortschaftsrathes von Nujsdorf bei St. Bartlmä um Subvention für den Bau einer zweiclassigen Volksschule.

Poročevalec Višnikar:

Visoki deželni zbor! Poročati mi je o poročilu deželnega odbora gledé dovolitve podpor za šolske zgradbe. V poročilu priloge 31. nam nasvetuje deželni odbor, kako naj se razdelé podpore za šolske zgradbe iz kredita 6000 gld., ki je odločen za te namene. V finančnem odseku so se izrekale nekatere želje, da bi se tudi še drugim šolskim občinam dale take pod-

pore, ali naposled se finančni odsek ni mogel odločiti, predlagati kake spremembe; ker bi se v tem slučaju morale vzeti podpore drugim občinam, ki so jih tudi potrebne, ali pa povišati kredit 6000 gld., za kar se pa finančni odsek tudi ni mogel odločiti. Iz priloge je razvidno, da okrajni šolski sveti za 36 šol nič manj nego 26.000 gld. podpore nasvetujejo. Jasno je torej, da se vsem zahtevam in željam ne more ustreči.

Poročati mi je pri tej točki tudi o nekaterih prošnjah, ki zadevajo podpore za šolske zgradbe. To je v prvi vrsti prošnja županstva v Dolenjivasi pri Ribnici. V Dolenjivasi se je razširila lansko leto šola za dva razreda, ter je stala zgradba 4729 gld. 25 kr. 10 % podpora za to zgradbo, katera se navadno daje, bi znašala 473 gld. Poslopje se je pregledalo dné 30. avgusta in tudi uradno potrdilo, vendar finančni odsek za letos ni mogel nasvetovati kake podpore za to zgradbo, ter bom pozneje prečital dotično resolucijo, katera se je sklenila.

Dalje prosita županstvo in krajni šolski svet v Orehovici pri Št. Jerneju za denarno podporo za šolske zgradbe. V prošnji navajata, da je bila dné 16. februarija manjševalna dražba za zidanje nove dvorazrednice v Orehovici in da bo zgradba stala 14.000 gld. Drugega, na primer proračuna, ni priloženega prošnji in tudi ni povedano natančno, koliko bodo posamezne reči stale. Tudi na to prošnjo se za letos po mnenju finančnega odseka ni ozirati.

Nasvetujem tedaj v imenu finančnega odseka enako, kakor se glasijo predlogi deželnega odbora, da se oddajo podpore za šolske zgradbe za tekoče leto tako-le:

1.) Šolski občini Erzelj 150 gld. Pri tej točki omenjam, da so troški zgradbe znašali 6753 gld., da je ta občina že prejela 400 gld. podpore; sedaj se predlaga 150 gld., tako da dobi skupaj 550 gld., in da vsa ta podpora ne znaša še 10 %. 10 % troškov bi znašalo 675 gld., tako da bi ta ubožna mala občina morala dobiti še 125 gld., kar se pa za letos ni moglo dovoliti z ozirom na to, da je že ves kredit 6000 gld. oddan.

Predlagam torej, da se občini Erzelj dovoli podpora 150 gld.

Deželni glavar:

Predno prestopimo v nadrobno razpravo o posameznih točkah, vprašam, ali želi kdo gospodov poslancev besede v splošni dobati?

Gospod poslanec Pfeifer ima besedo.

Poročevalec Pfeifer:

Po nasvetu finančnega odseka ima za tekoče leto 20 šolskih občin deležnih postati podpor iz deželnega zaklada za šolske zgradbe. Šolski občini Orehovec in Dolenja vas pa letos ne dobita podpore, ker je v to svrho določena svota 6000 gld. že porabljena za drugih 20 občin. Torej ne preostaje drugega, kakor da imenovani dve šolski občini počakata, da se bo drugo leto nanju ozir vzelo.

Omenil bi le, da so stavbeni troški za dvorazrednico v Orehovcu proračunjeni na 14.000 gld., kar se mi vendar previsoko vidi, zlasti če pomislim, da znašajo stavbeni troški za enorazrednico navadno 5—6000 gld. Tukaj bi bilo preudarek troškov še pregledovati, da se ceneje gradi in kaj prihrani. Orehovec je majhna občina ter ima predpisanega direktnega davka okroglih 3000 gld., tako da bi morala 24 let pobirati 20 % naklado, ako hoče pokriti zgradbene troške. Vrh tega je pa pomisliti, da ima še mnogo drugih troškov za cestne in za občinske potrebščine.

Znano je, da se tamošnji gospodarji, odkar so izostali dohodki iz vinstva, pečajo z živinsko kupčijo, ki jim pa tudi daje le malo dohodkov, ker je zaradi živinskih boleznih hrvatska meja večinoma zaprta in sejmovi dostikrat ustavljeni, tako da je prilika, da bi si prebivalci kaj prislužili z živinsko kupčijo, jako redka.

S svojimi skromnimi dohodki torej ta šolska občina ne bo zmagala troškov za šolsko zgradbo. Prošnja je torej opravičena in jaz si usojam priporočati, da naj bi se v prihodnjem letu tej občini naklonila kolikor mogoče izdatna deželna podpora za šolsko zgradbo.

Deželni glavar:

Ako nihče več ne želi besede v splošni razpravi, — (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich), — prosim gospoda poročevalca, da poroča o posameznih točkah.

Poročevalec Višnikar:

V splošnem oziru bi še omenjal, da so pritožbe, da se šole predrago zidajo, jako opravičene. Omenjam, da so še nekatere druge občine, za katere se podpore predlagajo v teh nasvetih, premalo dobile. Posebno se je to povdarjalo gledé občin Zagorje na Pivki in Kočevje. Prosim tedaj, da se sprejme predlog, da se za šolo v Erzelju dovoli podpora 150 gld.

Deželni glavar:

Želi kdo besede k temu predlogu?

Gospod poslanec Božič ima besedo.

Poslanec Božič:

Visoka zbornica!

Mala šolska občina Erzelj si je zgradila pred dvema ali tremi leti šolsko poslopje, čegar troški so bili proračunjeni na 6754 gld.; in to v dobi, ko je bila trtna uš ondotnim prebivalcem uničila vse vire dohodkov. Ako pomislimo, da plačuje ta občina le 439 gld. 68 kr. direktnega davka, moramo odločno priznati, da spada ta med najsiromašnejše na celem Kranjskem. Ona ni mogla graditi šole iz svojih dohodkov in od drugod tudi ni dobila podpore. Priskočili so jej na pomoč posestniki privatnih gozdov, ki so dali svoje gozde posekati in s skupilom priskočili občini na pomoč. Pa to še ni zadoščalo, vsled

česar se je morala občina zateči k dolgu, in zabredla je v dolg, katerega mora s 50% priklado k davkom povračevati. Ako bi se še tej občini odmerila podpora po tistem načrtu, ki velja v enakih slučajih za druge šolske zgradbe z 10%, bi bila morala dobiti, kakor je že gospod poročevalec omenil, 675 gld., a dobila je do zdaj le 400 gld., in danes nasvetuje finančni odsek zopet le 150 gld. Jaz mislim, da je ta podpora vsekakor preskopo odmerjena, zlasti ako se postavimo na stališče, da se mora taka občina, ki ima 50% šolske naklade, ki je svoje šolsko poslopje le tako mogla graditi, da so se prodali privatni gozdi, v prvi vrsti podpirati, celo pa ne gre to, da bi se tako malenkostna podpora vrhu tega delila še v takih drobtininah, kajti če kjer velja v takem slučaju izrek: „bis dat, qui cito dat.“ Nasprotno pa opazam, da se nasvetujejo izdatne podpore drugim občinam, ki bodo svoja šolska poslopja šele letos ali prihodnje leto gradila, nadalje občinam, ki se morajo v primeri z občino Erzelj imenovati uprav imovite, dalje občinam, ki imajo za šolske potrebsčine le malenkostne naklade po 10, 15 ali 25% in le jedna sama je med njimi, ki ima, če se ne motim, 35% no naklado. Če se torej takim občinam nasvetuje podeliti izdatne podpore, ki bodo svoja šolska poslopja šele gradila, potem je po mojih mislih pač dolžnost visoke zbornice, v prvi vrsti se ozirati na tiste občine, ki so jih že zgradile, s tem se pa tudi zadolžile; tem priskočiti je dolžnost deželnega zastopa, da morejo plačati svoje dolgove, potem pa naj pridejo na vrsto manj potrebne občine. Nikakor nisem protiven podporam, ki so se namenile drugim občinam, vendar pa mi je dalo povod, da sem se k besedi oglasil to, da je podpora za šolske zgradbe omejena na tistih borih 6000 gld. Reklo se je sicer, da bo mogoče prihodnje leto se ozirati na občino Erzelj in da se bo tedaj določil še tisti nedostatek 125 gld. Da se to zgodi, je negotovo, a tudi če bi bilo gotovo, bi bilo vendar umestno, da bi se tej siromašni občini dotični znesek že letos izplačal in bi se rajše nekaj pritrvalo tistim občinam, ki niso v takih stiskah, kakor je občina Erzelj, takim občinam, ki še niso zgradile svojih šolskih poslopij, ki še niso zagazile v dolgove in bi se tem občinam prihodnje leto naknadno izplačal ostanek namenjene jim podpore.

V tem smislu si usojam priporočati, da visoka zbornica sprejme naslednji predlog:

„Visoki deželni zbor skleni:

Šolski občini Erzelj dovoli se poleg že prejete podpore za šolsko zgradbo 400 gld., in nasvetovane v znesku 150 gld. še 125 gld. podpore, dočim se znižaj nasvetovana podpora za Postojno od 350 gld. na 510 gld., za Loški potok od 500 gld. na 490 gld., za Rako od 200 gld. na 190 gld., za Veliki Podlog od 470 gld. na 460 gld., za sv. Kriz pri Tržiču od 300 gld. na 290 gld., za Vič od 500 gld. na 490 gld. in za Dol. Podgor in Čeplje od 200 gld. na 180 gld.“

Deželni glavar:

Prosim gospode poslance, ki podpirajo predlog gospoda poslanca Božiča, da izvolijo ustati.

(Se podpre. — Würd untertütigt.)

Ustalo je pet gospodov poslancev, torej je predlog dovolj podprt in je v razpravi.

Želi še kdo besede?

Gospod poslanec Hribar ima besedo.

Poslanec Hribar:

Slavna gospoda! Čisto rad uvažujem razloge, katere je navedel častiti gospod predgovornik, vendar pa se moram izreči in sicer žalibog izreči proti njegovemu predlogu. Če bi bil gospod poslanec Božič predlagal, naj se deželnemu odboru naroči, da poziveduje po imovinskih okoliščinah občine Erzeljske in v prihodnjem letu predloži deželnemu zboru nasvet, da se dovoli še kaka podpora za to občino, glasoval bi jaz z veseljem za tak predlog; nikakor pa ne morem pritrđiti, da bi sedaj, ko se je stvar že v finančnem odseku pretresovala na vse strani, in ko so se za vsako postavko in proti njej navajali in uvaževali vsi razlogi, prišel gospod poslanec Božič in z jednim mahom podrl vsa prejšnja uvaževanja in posvetovanja. Vse občine, ki so v tej predlogi deželnega odbora naštete, zaslužujejo podpore in imajo gledé na njihove proračune za šolske zgradbe in z ozirom na načelo, katerega se je doslej držal deželni zbor, ko je dovoljeval za šolske zgradbe podpore po 10% zgradbenih troškov, pravico do podpor, katere predlaga častiti gospod poročevalec. Ako bi hoteli vsaki teh občin, kakor gospod poslanec Božič misli, odščipniti ta ali oni znesek, bi morale te občine prihodnje leto zopet na vrsto priti, jednako pa občina Erzelj, ako ostale občine že letos dobijo, kar se zanje nasvetuje, lahko na vrsto pride prihodnje leto. Zaradi tega bi jaz gospoda predgovornika prosil, da bi morebiti nekoliko modifikoval svoj predlog, tako da bo tudi nam, ki hočemo glasovati za predloge finančnega odseka, mogoče pritrđiti mu, namreč tako, da se deželni odbor pozivlje, naj uvažuje potrebsčine šolske občine Erzelj in vse tiste okolnosti, ki govore za večjo podporo, in naj v prihodnjem letu pri svojih predlogih gledé podpore za šolske stavbe v tem oziru stavi primeren predlog.

Deželni glavar:

Gospod poslanec Božič ima besedo.

Poslanec Božič:

Visoka zbornica!

Izvajanja gospoda poslanca Hribarja niso omajala mojega prepričanja. Jaz sem naglašal, da naj se izplačajo podpore najprej najpotrebnejšim občinam in taka je gotovo občina Erzelj, ki plačuje, kakor sem omenil, le 439 gld. 68 kr. direktnega davka, a ima 50% no šolsko naklado, dočim je imajo druge

občine, ki plačujejo po 2—4—6000 gld. direktnega davka, komaj 10, 15 ali 25%! In vendar so take občine dobile znatne podpore, medtem ko občina Erzelj ničesar ni dobila. Jaz nimam ničesar proti temu, da je visoka zbornica tudi takim občinam naklonjena, vendar ne preveč, in finančni odsek je to stališče premalo uvaževal, da bi se bile podpore tistim malim občinam primerno razdelile, razdeliti pa borno podporo 675 gld., ki bi prišla na občino Erzelj, na več let, ali vsaj po predlogu gospoda poslanca Hribarja na tri leta, se mi zdi premalokostno. Ako se nekaterim občinam, kakor jaz nasvetujem, odtegne letos po 10—20 gld., se jim ne bo posebno poznalo, tem manj, ker ne bodo letos zidale in ker še niso zabredle v dolgove. To bi bilo tudi zategadelj umestno, ker se visoka zbornica končno ne sme dati terorizovati po finančnem odseku, ampak mora imeti priliko, tudi sama izražati svoje prepričanje. Zaradi tega bi jaz visoki zbornici priporočal, da sprejme moj predlog, ker se s tem nikomur krivica ne godi.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, gospod poročevalec?

Poročevalec Višnikar:

Akoravno uvažujem izvajanja častitega gospoda predgovornika, vendar ne morem pritrditi, da bi se toliko sprememb izvršilo pri teh nasvetih, kakor on želi, ampak prepričan sem, da se bo deželni odbor v prihodnjem letu na navedene razloge oziral in da se bo, če tudi ne letos, pa prihodnje leto doseglo to, kar gospod predgovornik želi. Tudi jaz sem v finančnem odseku nekatere spremembe nasvetoval, ali ostal v manjšini in naposled sem se vdal, ker se je od vseh strani povdarjalo, da se bo na dotične občine oziralo v prihodnjem letu.

Ne bom tu navajal vseh občin, ki so naštete v predlogu gospoda predgovornika. Omenjam le občino Loški potok, kjer bo šola po proračunu stala 23.700 gld. Nasvetuje se pa za letos samo 500 gld. podpore, dobili so že 500 gld., to je skupaj 1000 gld., torej še 5% ne, šola se pa že letos prične graditi.

Pri Raki se je tudi v finančnem odseku nasvetovalo, da bi se odložila podpora, ali sprejeta je bila podpora po nasvetu deželnega odbora. Sicer sem pa jaz že kot poročevalec finančnega odseka primoran vstrajati pri njega nasvetu in torej prosim, da se za letos sprejme za občino Erzelj nastavka 150 gld., nimam pa nič proti temu, da se v resolucijo, katera se bo pozneje stavila, sprejme tudi občina Erzelj med tiste, na katere se bo pred vsem prihodnje leto ozirati. To velja tudi gledé občine Orehovica.

Deželni glavar:

Najprej bomo glasovali o preminjalnem predlogu gospoda poslanca Božiča.

Prosim gospoda poročevalca, da mi dá predlog gospoda poslanca Božiča.

(Zgodi se. — Gejdieht.)

Gospode poslance prosim, da poslušajo, ker se po tem predlogu ne gre samo za občino Erzelj, ampak se spreminjajo tudi podpore za nekatere druge občine.

Glasi se (bere: — liest):

„Visoki deželni zbor skleni:

Šolski občini Erzelj dovoli se poleg že prejete podpore za šolsko zgradbo 400 gld. in nasvetovane v znesku 150 gld. še 125 gld. podpore, dočim se znižaj nasvetovana podpora za Postojino od 530 gld. na 500 gld., za Loški potok od 500 gld. na 480 gld., za Rako od 200 gld. na 170 gld., za Veliki Podlog od 470 gld. na 450 gld., za sv. Križ pri Tržiču od 300 gld. na 290 gld., za Vič od 500 gld. na 480 gld. in za Dol. Podgoro in Čeplje od 200 gld. na 180 gld.“

Prosim gospode poslance, ki glasujejo za predlog gospoda poslanca Božiča, da izvolijo ustati.

(Se odkloni. — Wird abgelehnt.)

Predlog je padel.

Torej prosim glasovati o predlogu finančnega odseka, da se za šolsko zgradbo v Erzelju dovoli podpora 150 gld.

Gospodje poslanci, ki so za ta predlog, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Prosim gospoda poročevalca, da nadaljuje.

Poročevalec Višnikar:

2. Za Postojno se predlaga	530 gld.
(Obvelja. — Angenommen.)	
3. Za Sv. Peter	150 „
(Obvelja. — Angenommen.)	
4. Za Orehek	200 „
(Obvelja. — Angenommen.)	
5. Kočevska Reka	200 „
(Obvelja. — Angenommen.)	
6. Loški potok	500 „
(Obvelja. — Angenommen.)	
7. Raka	200 „
(Obvelja. — Angenommen.)	
8. Bušeča vas	450 „
(Obvelja. — Angenommen.)	
9. Veliki Podlog	470 „
(Obvelja. — Angenommen.)	
10. Šmartno pri Kranju	200 „
(Obvelja. — Angenommen.)	

11. Sv. Križ pri Trziču	300	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
12. Cerklje	500	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
13. Primskovo	200	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
14. Tomišelj	200	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
15. Vič	500	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
16. Bled	500	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
17. Vrhpolje	200	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
18. Vodice	200	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
19. Suhor	150	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
20. Dolenja Podgora in Čepļje	200	„
(Obvelja. — Angenommen.)		
Skupaj znašajo vse te podpore torej	6000	gld.

Deželni glavar:

Prosim glasovati še v celoti za skupni znesek 6000 gld. Gospodje, ki odobrujejo skupni znesek, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Poročevalec Višnikar:

Predlagati mi je še resolucijo, sklenjeno od finančnega odseka gledé šol v vasi Dolenja vas pri Ribnici, v Kočevju in v Zagorju na Pivki. Predlaga se, da se v prihodnjem letu deželni odbor v prvi vrsti ozira na te občine in se lahko na željo gospodov poslancev Hribarja in Božiča tudi občina Erzelj sprejme med te občine.

Resolucija finančnega odseka se glasi:

„Deželnemu odboru se naroča, da se pri svojih nasvetih gledé podpor za šolske zgradbe za l. 1900 ozira tudi na šole v Dolenji vasi pri Ribnici, v Kočevju in v Zagorju na Pivki.“

Deželni glavar:

Stavi morda kdo izmed gospodov poslancev kak predlog v tem oziru?

Gospod poslanec Božič ima besedo.

Poslanec Božič:

Ker je moj predlog, da bi se za občino Erzelj povišala podpora že letos, padel, poprimem drugo bilko, ki se mi nudi in prosim visoko zbornico, da

podpira moj predlog, ki meri na to, da se tudi občina Erzeljska sprejme med tiste občine, na katere naj se deželni odbor v prihodnjem letu v prvi vrsti ozira in sicer se glasi moja resolucija tako-le:

(bere: — liest):

Resolucija:

„Deželnemu odboru se naroča, da se pri svojih nasvetih gledé podpor za šolske zgradbe za l. 1900 ozira tudi na šolsko občino Erzelj.“

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo resolucijo gospoda poslanca Božiča, izvolijo ustati.

(Se podpre. — Wird unterstützt.)

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, gospod poročevalec?

Poročevalec Višnikar:

Jaz bi le v formalnem oziru omenil, da ni treba cele te resolucije, kakor se je predlagala, ampak da zadostuje, ako se ime občine Erzeljske sprejme v resolucijo finančnega odseka, ki je popolnoma enako se glaseča resoluciji gospoda poslanca Božiča.

Deželni glavar:

Ali se gospod poslanec Božič strinja s tem predlogom gospoda poročevalca?

Poslanec Božič:

Jaz se akomodujem.

Poročevalec Višnikar:

Torej predlagam v imenu finančnega odseka in oziraje se na predlog gospoda poslanca Božiča, nastopno:

Resolucija:

„Deželnemu odboru se naroča, da se pri svojih nasvetih gledé podpor za šolske zgradbe za leto 1900 ozira tudi na šole v Dolenjivasi pri Ribnici, v Kočevju, v Zagorju na Pivki, v Erzelju in v Orehovici.“

Deželni glavar:

Ako želi visoka zbornica, ker obstoji predlog iz več toček, da se o vsaki točki posebej glasuje, pričakujem predloga v tem zmislu.

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker takega predloga ni, se bo skupno glasovalo. Gospodje poslanci, ki se strinjajo z resolucijo, kakor jo je ravnokar prečital gospod poročevalec, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Resolucija je sprejeta in s tem je rešena 6. točka dnevnega reda. Na vrsto pride točka:

7. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnjah, in sicer:

a) društva v varstvo avstrijskega vinarstva v Retzu za podporo;

7. Mündlicher Bericht des Finanzansschusses über Petitionen, und zwar:

a) des Vereines zum Schutze des österreichischen Weinbaues in Retz um Subvention;

Poročevalec ces. svetnik Murnik:

Visoki zbor!

Društvo za varstvo avstrijskega vinarstva v Retzu obrnilo se je tudi letos do deželnega zbora z utemeljeno prošnjo, da bi se temu tudi letos nekoliko podpore dovolilo. Društvo daje podpore in premije vinogradnikom, ki so uspehe dokazali glede novih kultur in dobrega požlahtnjevanja. Te podpore so zadnje leto znašale 1200 gld. Dalje daje podpore za društvene uzorne vinograde. Za to je lanskega leta izdalo 800 gld. Potem napravlja tečaje za požlahtnjevanje trt in tudi za take stvari daje podpore; potem napravlja razna predavanja o škodljivcih trte in o novi vinoreji, izdaje popularne spise, daje vinojcem razne svete. Takih vinojcev je bilo doslej že nad 4000. Preiskuje tudi zemlje in daje dotičnikom pojasnila in analize. Društvo šteje doslej 2000 članov in ima 67 podružnic. Izdalo bo tudi Stieglerjeve tabele in sicer tudi v slovenskem jeziku.

Finančni odsek se je prepričal, da to društvo jako dobro in uspešno deluje in da po svoji moči z izvedeni vinojcem pomaga in je tudi mnenja, da to društvo more mnogo pomagati tudi kranjski vinoreji ter da tudi zasluži podporo in vsled tega nasvetuje:

„Visoki deželni zbor skleni:

Društvu za varstvo avstrijskega vinarstva podeli se za 1899. l. iz deželno-kulturnega zaklada podpora 50 gld.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede k predlogu finančnega odseka? (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati. Gospodje poslanci, ki se strinjajo s predlogom, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Daljna točka je:

b) predstojništva ubogih šolskih sestra v Šmihelu pri Novem mestu za nagrado;

b) der Vorsetzung der armen Schulschwestern zu St. Michael bei Rudolfswert um Remuneration;

Poročevalec ces. svetnik Murnik:

Uboge šolske sestre de Notre Dame v Šmihelu na Dolenjskem obrnile so se tudi do deželnega zbora s prošnjo, v kateri se sklicujejo na sklep leta 1896., ki slove:

(bere: — liest:)

„Ubogim šolskim sestram d. N. D. v Šmihelu pri Novem mestu se dovoljuje iz deželnega zaklada za šolsko leto 1896/97 za dve učiteljici in za jedno učiteljico v ročnih delih, ako se otvori novi tečaj in bi vsak razred imel svojo učiteljico, ta podpora.“

Deželni zbor dovolil je tem šolskim sestram tudi za leto 1897/98 tisto podporo in ker je tukaj v prošnji dokazano, da je tudi leta 1898/99 šola ravno tako urejena, kakor leta 1896/97 in 1897/98, tedaj je tudi utemeljeno, da se jim podpora, ki se jim je zadnji dve leti dajala, tudi letos dovoli. Finančni odsek torej nasvetuje:

„Visoki deželni zbor skleni:

Ubogim šolskim sestram de N. D. v Šmihelu pri Novem mestu podeli se iz deželnega zaklada za šolsko leto 1898/99 za dve učiteljici in za jedno učiteljico v ročnih delih 500 gld. podpora.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede k predlogu gospoda poročevalca?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim gospode, ki so za ta predlog da izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Na vrsto pride točka:

c) predsedstva kranjsko - primorskega gozdarskega društva v Ljubljani za podporo;

c) des Präsidiums des kranjsch-primorschen Forstvereines in Laibach um Subvention;

Poročevalec ces. svetnik Murnik:

Kranjsko-primorsko gozdarsko društvo se je tudi letos obrnilo do deželnega zbora s prošnjo, da bi se mu dovolilo nekoliko podpore v dosego njegovih namer. V prvi vrsti polagajo važnost na ustanovo za dijake, katere bi poslali na c. kr. visoko šolo za poljedelstvo. To se jim je sedaj posrečilo s Salzerjevo ustanovo in s tem, da so v ta namen lanskega leta tudi nekoliko iz svojega premoženja žrtvovali in da imajo sedaj že 1070 gld. premoženja za to. Potem dajejo premije za uspešna pogozdovanja in izdajajo tudi razne poučne spise. Gospodom izmed nas, ki se več ali manj pečajo z gozdarstvom, je go-

tovo tudi uspešno delovanje tega društva dobro znano, in ker se je stvar tudi že večkrat obravnavala v deželnem zboru, mislim, da mi ni treba nadalje utemeljevati to, da društvo v resnici potrebuje nekoliko deželne podpore in z ozirom na to nasvetujem v imenu finančnega odseka:

„Visoki deželni zbor skleni:

Kranjsko-primorskemu gozdarskemu društvu podeli se za 1899. leto podpora 200 gld. iz deželne zaklada.

Deželni glavar:

Ako nihče ne želi besede — (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.) — prosim glasovati. Gospodje, ki se strinjajo s predlogom finančnega odseka, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Predlog je sprejet. Na vrsto pride sedaj točka:

d) Franc Jereba, učenca na vinarski šoli v Klosterneuburgu, za podporo;

d) deš Franz Jereb, Hörer an der Weinbauhschule in Klosterneuburg, um Unterstützung;

Poročevalec ces. svetnik Murnik:

Franc Jereb, redni slušatelj na c. kr. vinarski in sadjarski šoli v Klosterneuburgu obrnil se je do deželnega zbora za podporo. On je lansko leto jako pridno obiskoval to šolo, kar se vidi iz spričevala tamošnjega vodstva. Potreba je dokazana v premoženjskem spričevalu, iz katerega se razvidi, da stariši v resnici ne morejo toliko žrtvovati, da bi mogel to šolo dokončati.

Tudi lanskega leta je imel deželni zbor tako prošnjo in izročil jo je deželnemu odboru v primerno rešitev. Tudi letos je bil finančni odsek mnenja, naj bi se ravnotako rešila ta prošnja, kakor lansko leto in nasvetuje:

„Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja Franc Jereb-ova izroči se deželnemu odboru v rešitev.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati. Gospodje poslanci, ki so za predlog finančnega odseka, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejet.

Sedaj imamo točko:

e) Ivana Hubada, medicinca na Dunajskem vseučilišči, za podporo;

e) deš Johann Hubad, Hörer der Medizin an der Wiener Universität, um Unterstützung.

Poročevalec ces. svetnik Murnik:

Ivan Hubad, medicinec na Dunaju, obrnil se je do deželnega zbora s prošnjo za podporo, v kateri pravi, da nimajo njegovi stariši toliko premoženja, da bi ž njih pomočjo mogel nadaljevati svoje študije. Iz prošnje in prilog je razvidno, da je prosilec jako marljiv in priden dijak, in tudi dekan medicinske fakultete potrjuje, da je s prav dobrim uspehom izpite napravil, da je tedaj prošnja priporočila vredna. Finančni odsek je bil tega mnenja, da bi bilo, ker jako primanjkuje zdravnikov, zelo umestno, ako bi se tudi za pridne medicinske dijake nekoliko žrtvovalo in z ozirom na to nasvetuje:

„Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja medicinca Ivana Hubad-a izroči se deželnemu odboru z opomnjo, da se po mogočnosti ozira na njo.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede k temu predlogu?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati in prosim gospode, ki pritrjujejo nasvetu finančnega odseka, da izvolijo obsedeti.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Daljna točka je:

f) več posestnikov iz Dolenjega Suhadola za povračilo izkupila za zaplenjeno in prodano hrvaško živino.

f) mehrerer Inassen von Unter-Suchadol um Rückvergütung des Erlöses für confiscirtes und verkaufte croatisches Vieh.

Poročevalec ces. svetnik Murnik:

Trije posestniki iz Dolenjega Suhadola obrnili so se do deželnega zbora s prošnjo, v kateri navajajo, da jim je bila živina, katero so pripeljali iz Hrvatske, vzeta in prodana. Razun tega so bili pa še pri okrožnem sodišču v Novem mestu kaznovani. Oni pa trdijo, da niso hoteli nepostavno delati, ampak da je vzrok le v tem, da se je razglas tisti dan razglasil, ko so živino na dom pripeljali. To je tudi verjetno zato, ker županstvo potrjuje, da se je razglas c. kr. okr. glavarstva z dne 5. aprila 1897. leta šele 11. aprila 1897 razglasil in da se prej tudi ni mogel razglasiti, ker ga je županstvo šele dné 10. aprila dobilo, med tem ko se je to, kar se je kaznjivega

storilo, zgodilo tudi šele dne 10. aprila, torej en dan prej, predno se je razglas razglasil.

Stvar seveda ne spada v delokrog deželnega zbora oziroma deželnega odbora, ampak vlade in finančni odsek je bil mnenja, da bo morda mogoče, ker je to že sedaj precej dokazano, da prosilci niso ničesar zakrivili, in če bo manjkalo dokazil, jih bo deželna vlada po okrajnem glavarstvu lahko dobila in jej bo potem lahko mogoče, ozirati se na prosilce, ki so le vsled svoje nevednosti prišli v precej izdatno škodo in tedaj nasvetujem:

„Visoki deželni zbor skeni:

Prošnja Jurija Škerbec-a, Petra in Mihaela Volčjak-a izročiti je c. kr. deželni vladi.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

Gospod poslanec Pfeifer ima besedo.

Poslanec Pfeifer:

Ako spregovorim nekoliko besed o prošnji teh treh posestnikov, storim to le z namenom, da priporočam, da bi visoka c. kr. vlada zaukazala potrebne poizvedbe ter na podlagi teh poizvedeb milostno se ozirala na današnje prošnjike, če preiskava dokaže, da niso pravočasno mogli vedeti za prepoved uvoza hrvatske živine na Kranjsko. Preiskava bo dognala, ali je županstvo v Brusnicah dotično prepoved c. kr. okrajnega glavarstva novomeškega z dné 5. aprila 1897 pravočasno razglasilo, torej pred sejmom v Karlovcu in na Sušicah, ki je bil dné 10. aprila 1897., ali pa po sejm.

Na tem sejmu kupili so dotični trije gospodarji, ki trdijo, da je bila prepoved razglašena 11. aprila 1897, torej po sejm u, vsak jedno majhno kravico za 20, 22 in 25 gld., torej vsi trije tri krave za 67 gld., kar kaže, da so dotični gospodarji silno siromašni.

Iz sodnijske razprave se kaže, da dotičniki dosedaj še niso bili kaznovani in da ni nastala nobena škoda, z ozirom na te olajšalne okolnosti si dovoljujem podpirati predlog finančnega odseka in te tri gospodarje toplo priporočati milosti visoke vlade.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati. Gospodje, ki pritrjujejo predlogu finančnega odseka, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Daljna točka je:

8. Ustno poročilo upravnega odseka o § 8. A letnega poročila: Deželna kultura.

8. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über § 3, A des Reichenschaftsberichtes: Landes-cultur.

Poročevalec Lenarčič:

Visoka zbornica!

Pri § 3. deželna kultura dana mi je prilika, da se ozrem nekoliko po narodno gospodarskem polji naše kronovine.

Po razpravah v tej visoki zbornici sodeč mislil bi človek, da se naš narod bavi izključno le s šolstvom, z dobrodelnimi zavodi, s cestami in vodovodi, sem in tje tudi še z eno panogo kmetijstva to je z vinogradstvom. Ti oddelki zavzemajo največjo skrb deželnega zbora, katerim se pridruži še nekoliko skrbi za mlekarstvo v najnovejšem času in pa ona podpora, katera se daje kmetijski družbi vsako leto, katera podpora se suče okoli 3000 do 4000 gld.

Mislil bi človek torej, da naše delujoče prebivalstvo obstoji le samo iz kmeta.

Kot sina kmetskih starišev veže tudi mene posebna ljubezen do kmetijstva, kateremu sem posvetil tudi svoje moči. Prepričan sem o koristi tega stanu, pa tudi o tem, kako je podpore silno silno potreben. Vidim pa, kako ta stan v svojem gmotnem stanju vedno nazaduje, kar je popolnoma naravno in on tudi v tem pogledu ne dela izjeme od kmetijstva drugih dežel, kajti tudi durgod se slišijo vedne tožbe o slabem stanju kmetskega stanu. Tuja konkurenca v živalskih in poljskih pridelkih določuje cene na podlagi vseh drugih proizvajajočih razmer, kakor so naše, kjer obnebbe ne dopušča vspešnega pridelovanja žita, pač pospešujejo rast plevela, kjer so delavske mezde v primeri s pridelki neprimerno visoke in tudi okopavnih rastlin nimamo nikamor spečati, kjer moramo živino več kakor pol leta krmiti po hlevih in ko je dorastla, dobimo zanjo komaj polovico lastne cene itd. in kjer so konečno državne, deželne, občinske, duhovske in narodne davščine dosegle vže tako visokost, da presegajo ves čisti dobiček kmetij in kmeta silijo iskati si posojila v nadeji na poplačilo v boljših časih, katerih pa le noče biti.

Da se v takem obupnem stanju išče tolažba v ometnih pijačah, je popolnoma umevno. Ravno tako umevno pa je tudi, da se s tem korakom tolikanj hitreje približuje propasti.

To neugodno stanje kmetijskega ljudstva, katero je vsakemu očito, uvideli so tudi nekateri tako imenovani prijatelji ljudstva in deloma iz ljubezni do njega, deloma iz strankarskih nagibov segali po raznih sredstvih, da se odpomore bednemu stanju. Kakor nas skušnja uči, dobiti je pa kmeta najlažje zase, ako se mu obljubuje zboljšanje gmotnega stanja njegovega —; kakor potapljaajoči se oprime vsake slamnate bilke v nadeji, da ga reši.

Zato pa moram imenovati naravnost pregrešno ono počenjanje neke socialistične stranke, katera to obupno stanje kmetskega prebivalstva izkorišča v svoje strankarske namene ter mu obetajoč večno zveščanje vsiljuje svoja konsumna društva. Društva, katera ga zapeljujejo k večji potrti, na blagu, na jestvinah in zlasti na pijači.

Nikakor nisem proti združenjem v dosego kakega koristnega napredka tam, kjer moči pojedinca ne zadoščajo temu namenu. Nasprotno prav zelo zavzet sem za take produktivne gospodarske zadrugе in v lanskem zasedanji imel sem priliko ravno s tega mesta toplo priporočati snovanje produktivnih kmetijskih zadrug o priliki, ko se je razpravljalo o podpori zadrugam za razpečavanje sadja. Neko vrsto tacihi produktivnih zadrug imamo vže po deželi. To so naše mlekarske zadrugе, katere prav vspešno delujejo in katerim želim prav mnogo uspeha in prav obilo posnemovalcev. Tudi kmetijska konsumna društva so tam na mestu, kjer ni posameznikom prilika dana, si prepotrebnihi kmetijskih potrebščin kakor n. pr. raznega semenja, umetnih gnojil, dobrihi plemenskih živalij itd. nabaviti si. Taka društva so po drugih deželah zlasti po Nemčiji zelo razširjena, ali ona ne delujejo z magazini, marveč le dobivajo skupno take potrebščine na kolodvore, od koder je pripeljejo v domači kraj in koj razdelé. Društva pa, kjer bi se prodajal „cuker in kofe“ na drobno, kjer bi se popivalo ponarejeno vino in žganje, kjer bi duhovniki prodajali dekletom svilnate robee itd., so neka kranjska špeciialiteta. Nek gnjil izrastek na narodno - gospodarskem telesu, kateri se ni porodil iz potrebe, marveč bil le umetno vcepljen v to telo v strankarske namene. Zle posledice te bolezni tudi ne bodo izostale, bojim se, da je bodemo le prehitro mogli konstatovati pri vdeležencih, če tudi se stranka, ki to bolezen protežira, izgovarja s tem, da je to tok časa. To, kar naj bi morala dobra konsumna društva doseči, imamo vže v mnogo boljši obliki v deželi. Naša pridno delujoča kmetijska družba posveti vse svoje moči v dosego gori imenovanega smotra. Raznovrstna sadna drevesa, pristna in dobra semena pod garancijo, modro galico, zlasti pa umetna gnojila preskrbi svojim udom kmetijska družba mnogo cenejši, kakor pa morejo storiti vsa konsumna društva skupaj, katera so se postavila pod imenom „kmetijska gospodarska zadruga“ proti kmetijski družbi, katera je v enem delu svojega delovanja eminentno konsumno društvo.

Do kakih neprilik dovede tako nesmiselno strankarsko postopanje, hočem navesti le en slučaj, nanašajoč se na umetna gnojila.

Kmetijska družba ima n. pr. Tomaževo žlindro vsled letnega sklepa 100 vagonov v svojih rokah in more svojim členom vsled tega oddajati Tomaževo žlindro po primerno jako nizki ceni. Kmetijsko-gospodarska zadruga pa, namesto da bi se posluževala te dobrote, kupila je na lastno roko 20 vagonov te žlindre, katero pa more svojim konzumnim društvom prodajati le po 70 kr. kvintal dražje, nego kmetijska družba. Vrh tega se pripeti nesmisel (Poslanec Hribar in dr. Tavčar: — Die Abgeordneten Hribar und Dr. Tavčar: „Čujte, čujte!“), da vozi to žlindro iz Reke v Ljubljano in od tod nazaj v Ilirsko Bistrico, — in če se pomisli, koliko znaša voznina, in v tem slučaju nepotrebna voznina, si vsakdo lahko na prstih sešteje, kako korist imajo vdeleženci konzumnih društev od takega strankarskega poslovanja.

Kjer je trgovina v nesolidnih rokah ter se po samopašnih trgovcihi izkorišča nevednost kmetijskega prebivalstva pri prodaji potrebnih predmetov za kmetijstvo, kjer torej cvete takozvani „Warenwucher“ ali oderuštvó na blagu, tam so konzumna društva za kmetijske potrebščine na svojem mestu. Kjer je pa trgovina, kakor pri nas, popolnoma na reelni podlagi in kmetijska družba mnogo bolje preskrbi svojim članom in onim, kateri se nanjo obračajo, take potrebščine, so konzumna društva v gospodarskem oziru popolnoma nepotrebna organizacija, zlasti ako so spojena s takimi izrodki, kakoršne nahajamo pri naši kranjski špeciialiteti. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: „Istina!“)

S tem pa, da konsumna društva v današnjih razmerah nič ne koristijo vdeležencem, marveč je napeljujejo k potrazi, dosegaajo tembolj svoj drugi namen, za kateri jih je socialistična stranka oživotvorila. Ona sistematično uničujejo naš trgovski stan.

Začetkom sem vže omenjal, da se pri nas pečamo le z eno panogo narodnega gospodarstva, to je s kmetijstvom, za druge panoge pa se nihče ne zmeni, za naše trgovstvo in našo obrt oziroma industrijo. Značilno za to je, da se niti jedna točka v deželnoodborskem poročilu ne peča s tema panogama — Pardon! Na strani 232 pod št. 11 beremo: „Visoki deželnozborski sklep XVI. seja dné 26. februarja 1898, gledé odpravo mlinarskega obrta prijavil je deželni odbor c. kr. deželni vladi ter jo prosil, da potrebno ukrene, da se bo ugodilo visokemu deželnozborskemu sklepu.“

Jaz mislim, da se je tu le po pomoti morala vrniti ta napaka, kajti v istini ni misliti, da bi bil deželni zbor res hotel tak sklep napraviti za odpravo mlinarskega obrta. (Veselost — Heiterfeit.)

To je torej naša briga za velevažna stanova. Tolikanj bolj pa se briga zanje krščanski socializem. Ker se nahaja med trgovci mnogo razsodnih ljudi, kateri si napravljajo o politiki in o svetovnem naziranji svoje pojme, kateri niso tako ozkosrčni kot oni, kateri niso nikdar zapustili svojega domačega okraja dalje, kakor se vidi iz zvonika vaške cerkve — kateri trgovci so si v naravni dotiki s prekanjenimi ljudmi, s kojimi so po svoji trgovini v zvezi, razbistrili svoj um — in si vsled svoje pridnosti in dobrega kalkuliranja trgovskih in prometnih razmer pridobili kak krajcar v prejšnjih boljših časih, postali so ti sloji oni komunistični stranki, bodisi vže črno socialistična ali rudeče socialistična, trn v pěti; kajti te stranke težijo po tem, da se ne sme nikjer nabirati privatni kapital, marveč se mora vse porazdeliti med vse. Da so te stranke tako kratkovidne, da ne pomislijo, da s takim postopanjem uničijo tudi odjemalce onih predmetov, katere bi mogli njih zaščitniki spravljati v denar in si s tem kaj pridobiti oziroma prihraniti, je znamenje, da je njih naziranje o narodno-gospodarskem življenji jako jednostransko. Mesto, da bi vsi sloji prebivalstva delali skupno na povzdigo občnega blagostanja, pa po takem postopanju jeden stan družega uničuje. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Res je!“)

— Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: „Slišite, gospod Povše?“

Tudi trgovine se je treba učiti in sicer prav dobro učiti, ako se hoče z uspehom kupčevati. Še pri vsem učenju in pri še tako bistri glavi pripetijo se lahko vsled nesrečnih konjunktur polomi pri posameznikih, kateri več ali manj vplivajo tudi na okolico.

Le one dežele, katere imajo trgovski stan dobro razvit, ponašati se morejo s svojim blagostanjem.

Pri nas pa je trgovina, če izvzamem prav majhno število tvrdk, še popolnoma v povojih z ozirom na svetovni promet (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „To je res!“)

Kdor ima res kaj srca za mili naš narod, mora skrbeti po svojih močeh, da se ta začeta trgovina, v kateri smo se komaj nekoliko otresli tujstva, prav skrbno goji, da pride polagoma v položaj nastopati tudi na svetovnem trgu.

Tako okrepečana trgovina bode mogla tudi kmetijske pridelke sprejemati, je konzimirati in spravljati v denar. Če bomo pa jeden družega uničevali, postanemo končno vsi lačni berači, katere bode gospodarsko močnejši tujec v kratkem vse premagal in vpregel v svoje oje. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Res je!“)

Potem pa bode vse zdihovanje in narodno rotenje brezuspešno, kajti človeka z lačnim želodcem je silno težko navdušiti za narodne ideale, ko se želodec vedno glasneje oglašja po potrebni hrani.

V naši državi, kjer vsled nesrečnih narodnostnih bojev nikdar nimamo istega časa, da bi se temeljito bavili z narodno-gospodarskimi vprašanji, se do zadnjega časa, rekel bi, skoro nič ni storilo na tem polju. — Šele sedaj, ko nam je močnejši naš nemški sosed zasedel in prevzel skoro vsa tržišča, na katera so se do novejšega časa zlasti v orijent izvažali avstrijski proizvodi — sedaj, ko nam v domači državi tujec pred nosom odjemlje vsak zaslužek, bodisi s svojimi industrijskimi proizvodi, katere more pod ugodnejšimi davčnimi, denarnimi, delavskimi in prometnimi razmerami zdrave nemške gospodarske politike in naših nesrečnih carinskih in železnično-tarifnih razmer uvažati, razmer, ki dopuščajo, da se uvoz iz nemških dežel v našo državo vrši mnogo ceneje, kakor za iste izdelke po isti črti in daljavi nazaj.

Opozarjam tu na železno industrijo, o kateri bi nam utegnil gospod tovariš Luckmann navesti nekaj poučnih pojavov; sedaj torej, ko nam tujec more oddajati svoje blago ceneje, kakor je pa moremo sami pridelovati; sedaj, ko nam tujec nastopa kot podjetnik pri oddajah grajenja železničnih prog — opozarjam na oddajo zadnje lokalne železnice na južnem Stajerskem — in drugih prometnih prog s svojimi cenami laškimi delavci; sedaj še le spomnila se je naša c. kr. osrednja vlada svoje dolžnosti, da treba skrbeti za domače ljudstvo, akopram se še danes pri grajenju javnih poslopij n. pr. v Pulji in Trstu, rajše ozira na tuj proizvod pod enakimi cenami, kot na domače.

Na Ogerskem uvideli so merodajni faktorji vže dolgo, da je treba v prvi vrsti ščititi domače proizvod s podporami, davčnimi in tarifnimi olajšavami, ter izključenjem vsacega inozemca, žal, da tudi nas Avstrijce štejejo med take. — Opozarjam na razprave v enketi praške trgovske zbornice. — Na Ogerskem, pravim, postopali so tako, ko se jim pri nas še sanjalo ni o kakem takem postopanju. Trgovinsko ministerstvo skuša v novejšem času navdušiti domače trgovstvo, da bi se ono začelo zanimati za inozemska trgovišča, in jako me bode veselilo, ako se ta namera ministerstvu posreči.

Namesto pa, da bi tudi doma po svojih močeh skrbeli za očvrstitev trgovskega stanu, vidimo to nesrečno, pogubno gospodarsko politiko, ki name-rava ravno nasprotni uspeh.

Upam, da se bode vendar našlo nekaj rodoljubov, kateri bodo imeli pogum nastopati proti ti pogubni politiki, ter jej nasprotovati z vsemi silami. Res je sicer, da bode ta bolezen, katera se sedaj približuje svoji krizi, zopet odšla, ali med tem bode imel naš narod zabelježiti zdatno zgubo med našim trgovstvom in torej tudi na svojem premoženju.

Po tem uvodu prosim, da se preide v podrobno razpravo.

(Živahno odobravanje v središču in na desni. — Lebhafter Beifall im Centrum und rechts.)

Deželni glavar:

Otvorjam splošno razpravo o deželni kulturi.

Gospod poslanec dr. Tavčar se je oglasil k besedi.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica!

Hvaležni smo gospodu poročevalcu, da je pri deželni kulturi svoje poročilo odprl na širšo podlago in da ni zmetal dotičnih rubrik iz našega slaboznanega letnega poročila na kup, proseč nas, da naj vse to blagohotno vzamemo v poslaniško svojo vednost. Je pa tudi oddelek letnega poročila, posvečen deželni kulturi, veliko pomenljivejši in zanimivejši, nego so tega poročila drugi oddelki, pri kojih dotični gospod poročevalec dostikrat nima druge prešitve, nego da malo potolče po rebrih zaspanemu in lenemu našemu deželnemu odboru, ki je bil v visoki ti zbornici že tolikokrat na klop položen, da že skoro več palice ne čuti, kadar mu pade na hrbet. Poročevalec o „deželni kulturi“ ima lažje stališče, in tvarina, o kateri mu je razpravljati, mu nehoté sama raste pod roko, ker je različna in mnogobrojna, kakor nijedna druga tvarina iz letnega poročila. Poglavlje „o deželni kulturi“ daje letos in dajalo je tudi prejšnja leta spričevalo visoki zbornici, da je na tem polju bila si v svesti velike svoje naloge. In kdor je pravičen v svoji sodbi, mora priznati, da je deželni zbor kranjski na polju deželne kulture veliko dosegel, in da je v tem pogledu podvrgel se žrtvam, kakor jih marsikatera druga bogatejša kronovina ni hotela

prevzeti. Brezštevilne rubrike „deželne kulture“ pomenjajo ravno toliko žrtev za deželni zaklad; in ker se te rubrike od leta do leta množé, hitrejši od gob po dežji, tičimo kakor druga leta tudi letos pod utisom, da ne bomo mogli ostati dolgo več pri dosedanem desperatnem gospodarjenju, pri katerem so se izdatki za deželno kulturo neprestano pokrivali iz tekočih deželnih dohodkov, ali pa z napravo visečih dolgov, ki še sedaj kakor môra tlačijo deželno gospodarstvo. Upajmo, da sveti Duh razsvetli naš finančni odsek, da vsaj letos stori sklep, ki bo enkrat za vselej odpravil zgoraj omenjeno tesnosrčno in zastarelo gospodarjenje.

Na drugi strani nas pa dolga vrsta rubrik deželne kulture tudi letos živo spominja okolščine, da smo nekaka višja kmetijska komora, ki svojo skrb v prvi vrsti posvečujemo kmetskemu stanu. In zastopniki mest in trgov nismo, dasiravno za svoja mesta v zbornici le malokdaj staknemo odprte roke, skoraj nikdar ugovarjali proti velikim radodarnosti, koja se je vsipala na kmetske pokrajine, in tu in tam rodila vero, da v visoki ti zbornici zastopniki kmetskih interesov vse dosežejo, zastopniki mest in trg pa ničesar.

Od nekdanj imeli smo zastopniki mest živo prepričanje, da morata kmet in meščan v soglasju živeti, ker imata oba ravno toliko, kolikor neobhodno za življenje potrebujeta. Od nekdanj smo poslanci v ti zbornici postopali tako, da se je kmetskemu stanu dajal prvi in glavni pomen, ker si je bil vsak izmed nas svest, da se, kar se stori za kmeta, stori za celo deželo. Na misel nam ni nikdar prišlo, da bi proti kmetu nahujskali meščanstvo, kakor se hujska dandanes kmet proti meščanstvu.

Iz tega mirnega in soglasnega delovanja cele zbornice izhajala je nekaka gospodarska organizacija za celo našo deželo. Odpirala so se nova občila, napravljali vodovodi, urejala vodovja in druge take koristne naprave, od kojih bo imel naš kmet dosti več koristi, nego mu je morajo donášati naša konzumna društva. Ti mirni časi lepega soglasja pa so pri kraju, ker se je dandanes takoimenovana katoliška stranka polastila gospodarske organizacije, koje prvi namen je ta, našega kmeta izolirati, ter ga postaviti v ostro nasprotje z našim meščanstvom, in pred vsem s tisto posvetno inteligenco, ki je bila glavna moč vsakega naroda, in je tudi glavna moč slovenskega naroda. S tem, da tirajo katoliški organizatorji našega kmeta v ravno kar omenjeni nasprotstvi, s tem se ob enem izpodkopaže tudi isto, kar je visoka ta zbornica zastavila in kar še sedaj zastavlja za korist deželni kulturi. Čisto resnično je namreč, da vse tisto, kar imenuje naše letno poročilo „deželno kulturo“, nima hujšega nasprotnika, kakor je katoliška gospodarska organizacija. Zategadelj je bilo prav umestno, da je gospod poročevalec dotaknil se perečega vprašanja te organizacije ravno pri deželni kulturi, in hvaležni smo mu, da je prvi v ti zbornici izpregovoril besedo o stvareh, o kojih bilo bi greh še na dalje molčati. Zategadelj dovoljsem si tudi jaz nekoliko besed o ti organizaciji

izpregovoriti, jo pojasniti od različnih strani, ter tako dokazati, da bo ta organizacija v kratkem uničila celo „deželno kulturo“ in sicer zategadelj, ker ne bo uničila samo malega trgovca, kojega pri nas itak nikdo ne brani, temveč uničila bo pred vsem tudi našega kmeta, kojega tudi pri nas na videz vsak brani, de facto pa izkorišča! Pred vsem velja to o katoliških gospodarskih organizatorjih, kar hočem v sledečem dokazati.

Naša katoliška stranka je posebno ponosna na tako imenovano gospodarsko organizacijo. Ta organizacija je alfa in omega njenega političnega življenja, na njo je ponosna čez vse mere, in radi nje nas liberalce dostikrat psujejo s starčki, ki ne čutimo več toka časov, ter slonimo kot stare metle v kotu. Mladost in čilost je sedaj samo še pri katoliški stranki, vsaka druga stranka je tako slabo in staro blago, da bi je človek niti v konzumnih društvih katoliške stranke več spečati ne mogel. (Veselošlost v središču. — Heiterfeit im Centrum.) Brezmiselnost bi bilo, tukaj se pričkat s katoliškimi organizatorji. Oni vzeli so mladost v zakup, nam pa so odkazali starost. Res je! Pri svoji gospodarski organizaciji so še mladi in pri vsem tem hrupu in hrušču podobni so kmečkemu mladiču, ki napaja v gostilni žejne svoje prijatelje, jim plačuje godce ter počenja vse mogoče kmečke baharije. Drugo jutro, ko je konec veselja, prebudi se pa za kakim plotom in glava ga boli in žepi so prazni, ko jih preišče do zadnjega beliča. (Poslanec Zelen: — Abgeordneter Zelen: „To se primeri tudi drugim stanovom!“) Gospod Zelen, Vi ne spadate med tiste organizatorje, na Vas nisem mislil in torej tudi ni treba govoriti. (Poslanec Zelen: — Abgeordneter Zelen: „Prosim, lahko govorim o kmetskem stanu!“ — Nemir na galeriji. — Unruhe auf der Galerie.)

Bojim se, da bo ta hrupna gospodarska organizacija ob svojem času ravno tako žalostno končala. Nekatero katoliške gospode, ki sedaj najbolj kričé, bode zelo glava bolela; slovenski kmet, kojega so imeli pri svoji organizaciji kot nekakega „kunca za poskuse“, bo pa še veliko bolj bolehal — na praznih žepih.

Pri organizaciji gospodarski, iz koje zajema katoliško-narodna stranka svojo mladost, človek ne vé, kaj bi bolj občudoval, ali tisto velikansko površnost in tisto brezmejno polovičarstvo, s kojim se je ta stranka podala na svoje organizatorično delo, ali pa tisto bolešno slovensko samoljubje, ki pri vsakem početju živi v veri, da je vse tisto, kar je dobro in priležno za velike svetovne narode, dobro in priležno tudi za mali narod slovenski. Brez šale, polovičarstvo in površnost sta glavna znaka te imenitne gospodarske organizacije, ki je kar čez noč — ker je tako dopadlo mlademu odvetniku — prestopila meje naše dežele, ter bo brez dvojbe v kratkem, kakor drugi Mida, na kraški zemlji vse v zlato spremenila, kar bo v roke vzela! Kar prodajajo ti gospodje za pristen sad svojega lastnega duha, vse to so vzeli iz tujine, in sicer iz Nemčije. Vzeli so v roko nemško knjigo, in hitro in površno so

nekaj iz nje prepisali, prenesli vse to na slovenska tla, ter se pobahali, da Slovence na Kranjskem gospodarsko organizujejo.

Resnica je, zdruštvo na Nemškem, naj že pripada k Offenbachski ali Neuwiedski organizaciji, je na svojem pravem mestu. Ali to zdruštvo je oprto na preišljeno podlago, in tudi ni naenkrat nastalo, ker se dotično združniško gibanje zasleduje že od leta 1867. sem.

Prebrisani možje, ki so polagoma organizovali nemško kmetijsko združništvo, niso bili politični špekulantje, pač pa prvi in resnični dobrotniki svojemu narodu. Vedeli so pa prav dobro, da veljajo za kmetiške zadruge posebna načela, proti kojim se ni varno pregrešiti, če naj zadruga sama v nevarnost ne zagazi.

Kaj je dalo na Nemškem povod kmetiškim zadrugam, ki se pečajo z nakupom blaga? Odgovor je lahak: oderuštvo z blagom, kakor je omenil že gospod poročevalec. Kakor je oderuštvo z denarjem rodilo kreditne zavode na korist nemškemu kmetu, istotako mu je oderuštvo z blagom rodilo takoimenovane nakupilne zadruge. Kaj je oderuštvo z blagom, o tem ni treba posebej razpravljati, dasi pri tem nimamo v mislih tiste flaške, tiste zelene flaške olja, katera, odkar je konzumno društvo v Metliki, tako izvrstno služi prijatelju Schweigerju pri njegovi solati. (Veselost v središču in na desni. — *Heiterfeit im Centrum und rechts.*) To oderuštvo prikazuje se v življenju na dvojen način: prvič s tem, da se za blago zastavljajo neprimerno visoke cene; na drugi strani pa s tem, da se za te cene dobiva blago, ki je v svoji kvaliteti slabo, ali pa še celo falzificirano. Tako oderuštvo — in to vendar vsak sprevidi — pa je mogoče le v deželah, kjer imajo svoje lastne fabrikacije, ki blago v ogromnih množinah producirajo, in kjer so bogati fabrikantje v različnih trustih, koje kujejo med sabo, v položaju za slabo blago konstituirati umetne visoke cene. Na drugo stran pa se gre potem za blago, kojega ne potrebuje celi svet, pač pa izključno samo ta ali oni stan, in sicer v velikih množinah, tako, da se falzifikacija še vedno izplača, in da je tudi lažje mogoče, ker dotičnega blaga, ker služi le za specialne namene, ne pozna celi svet. Naravno je, da se na primer umetno gnojilo lažje falzificira, nego vreča moke!

Če sedaj presojava organizacijo teh nemških zadrug, opazimo takoj, da se res brez vsake izjeme gibljejo v mejah gotovih principov, kojih nikdar ne prekoračijo. Prvi princip obstaja v tem, da se kmetiške nakupovalne zadruge pečajo edino le z nakupovanjem blaga, kojega samo kmet v svoji stroki kot tak potrebuje. To so umetna gnojila, tečna redila, kmetska orodja in stroji; naravnost izključeno pa je manufakturno, kolonijalno blago, in pred vsem tudi vino.

Da sme pri nemških konzumnih zadrugah samo tako in jednako blago v poštev priti, izvira ravno iz družega principa, na kojega so oprta, iz principa, da ima zadruga, če ji je upati na dolgo in vsepošno delovanje, opuščati vsako špekulacijo. Zategadelj je

izključena trgovina z vsakim blagom, kojega cena je v teku leta različnim konstelacijam podvržena, in izključena je trgovina z blagom, pri kojem se naprej določiti ne da, kako kvantiteto bodo združniki faktično potrebovali. Zatorej velja za načelo, da sme zadruga samo toliko blaga nakupiti, kolikor so ga združniki pri nji poprej naročili. (Poslanec Zelen: — Abgeordneter Zelen: „Gospod dr. Tavčar, Vi bi bili dober direktor zadruge!“) Prosim, gospod Zelen, Vi boste pozneje lahko govorili.

Poslanec Hribar:

Prosim, gospod deželni glavar, skrbite, da se govornik ne bo motil.

Deželni glavar:

Prosim, gospod poslanec Zelen, da ne segate v govor poslanca, ki ima besedo.

Poslanec dr. Tavčar:

(Nadaljuje: — *Fortfahrend:*)

Tretji princip nemških zadrug je ta, da smejo blago jedino le za svoje združnike kupovati, združniki so pa zopet zavezani, da blago, ki se pri zadrugi dobi, ne smejo nikjer drugje kot ravno pri svoji zadrugi kupiti, oziroma naročiti. (Klici v središču: — *Mufe im Centrum:* „Petijot!“) Pri nas pa konzumna društva ravno v tem pogledu največ grešé; glavno kupéjijo vodijo ravno z nezadružniki, ter napravljajo pri tem konkurencu malemu trgovcu, ki je težko obdačen in ima pri tem še za svojo rodbino skrbeti.

Četrto načelo, po kojem se nemška konzumna društva strogo ravnajo, predpisuje, da se v konzumnem društvu ničesar na upanje ne proda, in tudi ničesar na upanje ne kupi. Ta princip je tako moder, da si skoro zdrave zadruge brez njega misliti ne moremo. Kar zadruga naroči, plača takoj, in kar združnik od nje kupi, mora ji istotako takoj poplačati. Kredita zadruge ne poznajo, posebno ne nasproti svojim združnikom, kojih mali dolgovi, ki se le redkokdaj poplačajo, bi jo prav kmalo privodili do vrha pogube. Pri nas pa se celo pijača toči na upanje v naših konzumnih društvih, in poznam neko tako društvo, ki si je konec leta lepo svoto dalo zemljeknjižno zavarovati, svoto, ki je vsled tega nastala, da so kmetje mej letom prav pridno v konzumnem društvu na upanje pili!

Kakor pa je izključena pri nemških konzumnih društvih vsaka špekulacija, vodi jih pa vendar zadnje in peto načelo, ki jih sili k rednemu in strogemu knjigovodstvu. In tako knjigovodstvo je pri društvih, ki nikakega zdatnega dobička donášati ne smejo, in ki vsled svoje narave tičé takorekoč vsak hip na noževih ostrini mej aktivnostjo in pasivnostjo, čez vse mere potrebno. Sedaj si pa lahko mislite, kako je knjigovodstvo v rokah našega Horjulskega kmeta,

ali pa še celo v rokah našega kmeta iz Trbije pod Staro Oslico! Nič več o tem knjigovodstvu, saj bo prej ali slej samo sililo na dan, in bojim se, da bo imel takrat državni pravniki prav obilo posla.

K vsim vodilnim načelom pa se pridruži v Nemčiji še čudovita centralna organizacija. Društveniiki naroče svojo potrebo pri zadrugi, zadruga pri zavezih, zaveza pri vrhovni zavezih in vrhovna zaveza pri centrali, centralni zadrugi v Hamburgu, ali kako se že imenujejo.

Kadar stopi le-ta na trg, je mandatarinja vseh zadrug Offenbachškega sistema in nastopi faktično kot kupec dveh tretjin kmečke Nemčije. Ta kupecvelikan lahko vpliva na ceno dotičnega blaga, in ko je tvornica Thomaswerke pri svojih fosfatih hotela z visokimi cenami prodreti, so jo združene zadruge prav hitro v kozji rog vgnale. Istotako je pri zadrugah Neuwiedske organizacije vrhovni kupec Raiffeisen et consortes v Neuwiedu, ki je tudi za Neuwiedsko organizacijo odjemalec, da se mu do zemlje klanjajo fabrikantje, in da le tem dostikrat diktira ceno za to ali ono blago.

Sedaj pa primerjajmo to nemško dovršenost z našimi klavernimi razmerami. Bila bi kmetiška konzumna društva brez dvojbeno koristna, ko bi se po nemškem vzoru pečala z blagom, koje kmet kot tak v svoji stroki potrebuje. A kaj hočete pri nas z umetnimi gnojili, z umetno močno krmo, ali pa še celo s poljedelskimi stroji? Tukaj nimamo takih potreb, kakor jih pozna orjaška Nemčija, ker se nahaja v naši vojvodini poljedelstvo v ponižnih mejah, in naj se to še tako razvija, bi na umetnih gnojilih niti petdesetinko tega ne potrebovali, kar že sedaj potrebuje kraljestvo Würtenberško, ali pa velika vojvodina Badenska. V kolikor imamo potrebe, ti je vsaj zadnjih deset let naše hvale vredna kmetijska družba zadoščevala. Komur je mar prihodnost našega poljedelstva, mora le obžalovati, da je naša katoliško-gospodarska organizacija zavihtela sekuro, ki bo padla po naši kmetiški družbi in po zaupanju, kojega si je ta družba le počasi in s težavo mej narodom pridobila. Če bote Vi s svojimi konzumnimi društvi v teku petdesetih let za živinorejo, sadjerejo in agrikulturo sploh toliko dosegli, kot je v tem pogledu zadnjih pet let dosegla naša marljiva kmetiška družba, pa daste z mirno vestjo lahko za celi koš takoimenovanih rimskih maš. (Odobranje v središču in nemir na galeriji. — Beifall im Centrum und Uruthe auf der Galerie.) Ali končno je to, kar počenjajo ta naša konzumna društva z umetnimi gnojili in drugo tako robo, golo igračanje, ter služi le v to, da se istim, ki v ime kmetiška zadruga slepo verujejo, nekaj peska v oči nameče!

Naši katoliški organizatorji, dasi so površni in polovičarski, imeli so pa vendar občutek, da konzumna zadruga brez blaga, koje se rabi v veliki množini, svojega delovanja pričeti ne more. Ker se kmetijskih tvarin v deželi ne potrebuje v zadostni meri, padli so torej po blagu, koje se sploh povsod v velikih množinah rabi, to je, padli so po manu-

fakturskem, kolonijalnem blagu, in padli pred vsem tudi po vinu. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Pa po žganju!“) Kar je do sedaj izvrševal mali trgovec, iz tega napravila si je naša častita duhovščina monopol sebi v korist, kakor ga ni nikjer drugod na svetu! Vsled tega so se pa naša konzumna društva stavila na podlago, ki je naravnost nasprotna oni podlagi, katero imajo jednaka društva na Nemškem. Naša društva so vsled tega, da opravljajo posel malega trgovca, naravnost odkazana na špekulacijo. Pri tem pa je treba pomisliti, da celo društvo pri taki trgovini ne more imeti tiste elastičnosti, kot jo ima posamezni trgovec, in pred vsem je treba pomisliti, da med našimi kmeti ni zadostno število inteligentnega osebja, ki bi umelo blago ob pravem času, za pravo ceno in v primerni kvantiteti naročiti, in ki bi konečno umelo, naročeno blago primerno spraviti in pred pokvarjenjem obvarovati. Če se takemu društvu par vagonov pokvari, pa imamo katastrofo pred sabo! Naša društva, ker tržijo s kolonijalnim in manufakturnim blagom, odkazana so na kredit. In to zadnje vstvarja tiste male brezštevilne terjatve, ki se na kmetih pri vsaki trgovini prikazujejo, in katere se v knjigah lepo vidijo, katere so pa gotova poguba trgovcu, če jih ima preveč in če jih mora s silo iztirjati. Pri konzumnih društvih pa bode stvar še težavnejša; če bodo svoje male terjatve s silo izterjavala, potem bode šlo rakom žvižgat tisto človekoljubje, za katero se sedaj skrivajo. (Nemir na galeriji. — Uruthe auf der Galerie. Mesto človekoljubja pa bo nastopilo sovraštvo malih dolžnikov, ki bode prav hitro ugonobilo ime konzumnega društva.

In končno nam pa še ostanejo trgovske knjige. Tukaj pa vlada taka mizerija, da se kar čudim, da se katoliški organizatorji niso ustrašili pred njo. Računi ti bodo trombe glas, ki bo nekdanji oznanjeval sodnji dan kranjskim konzumnim društvom. (Smeh na levi. — Gelächter links.) Na tem polju je vsak optimizem škodljiv; žalostno, ali resnično je, konzumna društva postanejo zavodi, v katerih se bo naš kmet odgojeval k nezvestobi in kakor njiva bo, s katere bode kazenski zakon spravljal bogato svojo žetev. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Dobro, dobro!“)

V gospodarskem oziru bodo naša konzumna društva propadla, ker morajo propasti. Nepotrebna so, in v špekulaciji ne bodo mogla dolgo časa z izkušenimi trgovci tekmovati. Sedaj prvi čas, ko je vse v največjem navdušenju, ko nikdo ne zahteva strogih računov, ko je kredit še na vse strani odprt, in ko se ima vsaka terjatev, ki je v knjigi, za dobro in izterljivo, sedaj, ko je obdačenje prav zmerno, in ko država še lahkodušno dopušča, da ji konzumna društva ugonablajo najboljše davkoplachevalce, sedaj ima stvar še nekaj lica. Sedaj zró naši konzumniki na jasno nebo, ki se bo pa kmalo pooblačilo, ker velja ravno zakon, da morajo ta društva, ker nimajo zdrave gospodarske podlage, propasti. In propadla bodo: stroške tega propada pa bo nosil naš kmet, in ne tisti, ki so ga tirali v brezsrčni ta gospodarski

eksperiment. K enakemu zaključku pa pridemo tudi takrat, če si ogledamo še moralično stran naših konzumnih društev.

Ta stran je istotako pegasta, kakor vsaka druga stran tega izrodka gospodarske fantazije naše katoliške stranke. Kako drugače je tudi v tem pogledu v Nemčiji. Tam imajo kmetske zadruge, posebno v Neuwiedski organizaciji, velik upliv, one vestno izvršujejo svojo nalogo, in o njih se smelo trdi, da so povzdignila pravost med narodom, da so med njim utrdila pojem za red, da so ga vnela za varčnost, in da so med narodom pred vsem vzbudila ljubezen do lepega življenja. Predočujmo si tukaj le Raiffeisenovih zavodov, takoimenovane ustanovne zaklade, in takoj smo prepričani o etičnem pomenu teh zavodov, kadar so pametno urejeni, in kadar se nahajajo v krajih, kjer lahko pametno delujejo. Sedaj pa vzemimo v roke etično stran naših konzumnih društev. Če bi stari Raiffeisen še živel, morala bi ga oblitati rudečica, ko bi čul, da hočejo to biti društva njegovega duha. Zatajil bi jih in sicer še z večjo odločnostjo, kot je zatajil apostol Peter svojega odrešenika. Moralična stran konzumnih društev je žalostna in temna. Tukaj ne govorim o tem, da se skoraj vsako konzumno društvo, kadar je vodi duhovnik, v zvezo spravlja z nekako Dulcinejo, ki pa ni v nikakem sorodstvu s platonično ljubico nekdanjega španjolskega viteza. (Živahna veselost v središču in na desni; smeh in nemir na galeriji. — Lebhaftes Heiterkeit im Centrum und rechts; Gelächter und Lurche auf der Galerie.) Pri nji ima voditelj konzumnega društva svoje stalno shajališče, ž njo se vozi v zaprtih vozovih in počesuje jo z obilimi, v dolgo noč trajajočimi obiski, tako da nastane po celi fari najedenkrat pohujšljiva govorica: gospod so kuhani in pečeni pri ti ženski! Ne trdim, da obstajajo tu kake pregrešne zveze, ker dobro vem, da temu ali onemu konsumnemu društvu vzlic brezbrojnim posojilnicam, katere je ustanovila katoliška gospodarska organizacija, primanjkuje denarja. Zategadelj je koristno, če se izvoha stara devica, ki je dobro z denarjem založena, in koristno je tudi, če se navdihne z ljubeznijo — ne do voditelja konzumnega društva — pač pa do društva samega, da potem kaj založi, kadar v društvu denarja ni! Ne govorim tudi o tem, da se je od tistih dob odkar posvečujejo mladi duhovniki svoje moči kramariji, pomnožila tako imenovana škandalozna kronika naše častite duhovščine tako zelo, da človeka kar zona obhaja. (Pritrjevanje v središču in na desni; ugovarjanje na levi in medklici na galeriji. — Poslanec Kalan: — Abgeordneter Kalan: „To so izmišljene stvari!“ — Zustimmung im Centrum und rechts, Widerspruch links und Zwischenrufe auf der Galerie.) Ne trdim, mogoče pa je vendar, da se kažejo na tem kalnem polju uplivi naših konzumnih društev, in da sem slučajno škof svetega Nikolaja dijeceze, prosil bi svetega Duha, da me razsvetli, potem pa bi pričel premišljati in premišljati, so-li ta konzumna društva z umazano svojo kramarijo vsa skupaj v istini toliko vredna, da se spravlja radi njih dobro ime naše častite duhov-

ščine v umazane in pohujšljive govorice, prav kakor da so naši duhovniki turški muezini in ne več zastopniki katoliške čistosti! Pri Bogu, da sem škof ljubljanski, pograbil bi za bič, in kakor je Kristus nekdanj pognal kramarje iz tempelna, pognal bi mlade klerike iz konzumnih društev (Burno odobravanje v središču in na desni, ugovarjanje na levi; smeh in ropot na galeriji in klici: „Heil!“ — Stürmischer Beifall im Centrum und rechts; Gelächter und Lärm auf der Galerie und Rufe: „Heil!“), samo da se že jeditokrat konec stori vsem tistim govoricam, ki padajo kakor črne saje na belo mašniško obleko. (Poslanec Kalan: — Abgeordneter Kalan: „To je liberalec!“ — Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Kristus jih je tudi ven metal, ali je bil tudi liberalec?“ — Velik nemir. — Große Lurche) Pomirite se, vsaj hočem Vam dobro. Sem prijatelj duhovskega stanu, — da se mi ne bo pozneje kaj napačnega očitalo!

Vse to omenjam le mimogredé, ker imajo naša konzumna društva še drugo slabo moralično stran, in to hujšo od prej navedene!

Tukaj hočem se ozirati pred vsem na takoimenovano „Mutteranstalt“, na konzumno društvo v Starem trgu pri Ložu, ki služi za nekak uzor vsem drugim konzumnim društvom na Kranjskem. Kar tukaj trdim, je vse resnično, ker je vse posneto iz zapri-seženih izpovedb prič, ki so se izpovedale pred sodiščem. Po teh izpovedbah soditi, mora biti to uzorno konzumno društvo prava beznica. V njem popivajo moški in ženice do pozne noči, in obilo je faranov, ki se vsako nedeljo do dobrega nalezejo „kaplanovega“ vina. Pilo se je tukaj od pričetka. To se pravi, takoj, ko se je konzumno društvo ustanovilo, prihajali so pivci v trumah. Ali duhovniku, ki vodi to vzorno društvo, šla je kupčija še prepočasi, in zategadelj delal je z vso silo na to, da se je v konzumnem društvu napravilo za gospodarsko organizacijo prepotrebno kegljišče (Poslanec Višnikar: — Abgeordneter Višnikar: „To je tudi za kmetijo dobro!“) in da si je pridobilo pravico, tik tirolskega petijota točiti še žganje. (Poslanec Višnikar: — Abgeordneter Višnikar: „Čujte! čujte!“) kar je z ozira na katoliško gospodarsko organizacijo brezdvojbeno prav koristno. In tako se časih pripeti, da dobiš na konzumnega društva kegljišču pijano družbo hlapcev in delavcev, ki v pijanosti kegljajo za zadnje groše svojega pičlega zaslužka. Ž njimi pa keglja in igra tudi njihov dušni pastir (Poslanec Višnikar: — Abgeordneter Višnikar: „Škandal!“), o kojem pa ne trdim, da je pri tem pijan! Tako se tudi dostikrat pripeti, da se s tega kegljišča med deseto mašo v pohujšanje cele vasi oglašajo hripavi in tuleči glasovi pijane družbe, (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Med mašo!“) ki niti takrat ne utihnejo, kadar oznanja zvon z bližnjega stolpa, da se v cerkvi izpolnuje največja in najsvetejša tajnost naše božje vere. (Poslanec Kalan: — Abgeordneter Kalan: „Ni res! Med mašo se nikdar ne toči!“ — Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Privatne gostilne se pa med mašo zapirajo!“) Tako se na tem kegljušču lahko zamenja vino z žganjem; komur deluje vino prepočasi, se hitreje in vspešneje

lahko upijani z močnejšim žganjem. Tako je konzumno društvo v Starem trgu! Njegov duševni voditelj pa je hotel jutri tu v beli Ljubljani nastopiti v obskurnem društvu in slavo hotel peti svojemu zavodu, svojemu kegljišču, izbornemu svojemu žganju in morda tudi hripavemu petju mej deseto sveto mašo! V istini predrznost, kakor smo jo malokdaj doživeli, in kakor je je zmožen le duhovnik, ki išče božjega kraljestva po konzumnih društvih, in nikjer drugod ne.

Iz bogate statistike naj omenim samo jedno: V Starem trgu pri Ložu stočilo se je prej, ko še ni bilo konzumnega društva v vasi, na leto okrog 200 hektolitrov vina; sedaj, odkar deluje ondi naša katoliška gospodarska organizacija in njeno konzumno društvo, potóči se ga na leto čez 500 hektolitrov! (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Petijota!“ — Nemir in ropot na galeriji se nadaljuje. — *Unruhe und Lärm auf der Galerie.*) Gospoda, ali poznate pomen te številke? (Poslanec Kalan: — Abgeordneter Kalan: „Da se žganja manj popije!“) Kalana ne razumem, ker včasih pretiho govori, sicer bi odgovoril. Vsaj bomo pa morda pozneje imeli priliko, gospoda kanonika poslušati. — Gospoda, saj poznamo sami sebe; kar nas je Slovencev, vsi imamo to slabost, da se alkoholu premalo ustavljamo! To lastnost pa ima tudi naš ubogi kmet, in najlepši namen naše cerkve in naše šole je pač ta, da bi ga polagoma ozdravila od te strasti. Kar pa zidata cerkev in šola, to podere čez noč — konzumno društvo! (Veselost v središču in na desni in smeh na galeriji. — *Heiterkeit im Centrum und rechts, und Gelächter auf der Gallerie.*) Nastavijo ga, in sicer za cene, kakor se do sedaj po ti kronovini še nikdar točilo ni. V hipu počí glas: v konzumnem društvu so nastavili nov sod, gospod kaplan točijo lepo, črno vino, in skoraj zastoj. (Smeh v središču, na desni in na galeriji. — *Gelächter im Centrum, rechts und auf der Galerie.*) Rad bi poznal našega kmeta, ki bi se mogel ustaviti skušnjavam in obrzdati svojo strast! Prej se je bal svoje ženice, in le skrivoma si je včasih upal v pivnico, kjer je pil vino, ki je bilo tako drago, da mu je pozneje razljučena gospodinja celi teden to draginjó v obraz metala.

Kaj pa se sedaj zgodi? Ko čuje pobožna naša ženica, da je prav za prav gospod kaplan sam krčmar, mora tudi ona „zraven biti“. Prej je tu in tam zašel gospod sam v gostilno, sedaj pa zahajata mož in žena oba skupaj v konzumno društvo (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Včasih pa še otroci!“) meneč, da izvršita Bogu dopadljivo dejanje, če se vpijanita v kaplanovi krčmi. (Nemir na galeriji. — *Unruhe auf der Galerie.*)

Še nekaj vzgledov. Ko se je ustanovilo pod pokroviteljstvom župnika konzumno društvo na Trbiji, to je nekje v Poljanskih gorah, kjer se snuje sedaj že šesto konzumno društvo, pravil mi je kmetič, kako je bilo lepo takoj prvo nedeljo, ko se je društvo odprlo. Ponosno je dostavil: za 25 goldinarjev smo samo črnega vina spili, (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Čujte! čujte!“) in ljudje, ki poprej že deset let pijani niso bili, bili so tisto nedeljo pi-

jani kot muhe! „Tok je bël lèp.“ (Smeh na galeriji. — *Gelächter auf der Galerie.*)

Tako izgleda Vaša gospodarska organizacija, gospodje, ki menite, da le vi sami ste zastopniki pravega katoliškega duha v deželi. Od zadnjega do prvega, ali pa od prvega do zadnjega so Vaša konzurna društva šole za pijančevanje, šolski nadzorniki pa so Vaši mladi duhovniki, ki mešajo božjo besedo v konzumnih društvih s kramarijo, ter so v prvi vrsti krivi velikega zločina nad deželo, zločina, ki povzročuje, da se v dneh Vaše gospodarske organizacije mnogo bolj pijančuje, kakor se je kedaj pijančevalo v tej vojvodini! (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Res je!“ — Klici na galeriji: — *Hu! auf der Galerie: „Resnica! resnica!“*)

Pije se več! Pri tem pa je tudi pomenljivo vprašanje, kaj se pije? Resnični odgovor se glasi tako-le: pije se veliko, ali pije se slabo. Zmes, ki prihaja v deželo pod imenom laškega vina, ali pa še celo pod imenom laškega petijota, ta zmes se ne more primerjati z zdravo pijačo, kakor jo rodé naše dolenske in vipavske vinske gorice. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „To je res!“) V veliki množini povžita — in v konzumnih društvih se povžije v ogromnih množinah — mora kakor strup vplivati na organizem, posebno če se po dobri starotrški navadi še z žganjem pomeša! Še nekaj desetletij konzumnih društev, pa bo sedanje človeško pleme spravljeno na nič, in potomci sedanjih konzumnikov bodo podobni naslednikom tistih iz Sodome in Gomore, če so sploh kaj naslednikov imeli ti svetopisemski grešniki. (Smeh. — *Gelächter.*)

Tu Vam je za razmišljanje odprto široko polje. Pa čemu bi govoril! Katoliških organizatorjev se itak nobena beseda ne prime! Vam, gospodom poslancem, samo jedno: veliko se trudimo, da bi zatrli žganjepitje v deželi, da bi čez mejo pognali žganje, tega velikega morilca dobrega zdravja! Skoraj brezuspešni so naši napori, v bodoče pa bodo še brezuspešnejši; žganje, ta morilec dobrega zdravja v deželi, dobilo si je sedaj vrednih bratov — v konzumnih društvih, ki se pošteno trudijo, da z laškim vinom in tirolskim petijotom ugonobijo pri sedanji generaciji še tisto dobro, kar se je do sedaj pred žganjem ohranilo. To pa je zdravstvena stran naših konzumnih društev, na koje tudi ne smete biti ponosni.

In če že o nemoralnosti govorimo, tiči največja nemoralnost v tem, da — kakor so prvaki katoliško-narodne stranke že sami priznali, katoliška gospodarska organizacija ni izviralá iz potrebe, temveč iz nizkega in golega političnega sovraštva. (Klici v središču: — *Hu! im Centrum: „Dobro, dobro!“*) Gospodarska organizacija, kakor si jo mislijo naši katoliški možje, ni imela namena, pomagati našemu kmetu; njen jedini namen je bil, materijelno uničiti narodno-napredno stranko in njene pristaše. In to je najgrša nemoralnost, ki si jo v političnem boju misliti moremo. Svojemu bližnjemu snesti vsakdanji kruh, ker noče verovati na vsako klerikalno politično prismo-darijo, to je skoraj tako ostudno, kakor nekdanja inkvizicija, ki je grešnike, da so se radikalno spo-

korili, žive sežigala. (Poslanec Kalan ugovarja. — Abgeordneter Kalan macht einen Zwischenruf.) Naj Kalan še toliko godrnja (Veselost v središču in na galeriji. — Heiterkeit im Centrum und auf der Galerie.), vse, kar ste s svojo organizacijo dosegli, je pač to, da se danes kakih tisoč rodbin v istini trese za svoj vsakdanji kruh. In najlepše krščanstvo se dandanes kaže v tem, da se spravlja tisoč rodbin na beraško palico, skoraj bi rekel v znamenju svetega križa. (Burno odobravanje v središču; ropot in ploskanje na galeriji. Stürmischer Beifall im Centrum; Lärm und Applaus auf der Galerie.) Na vseh voglih se deluje na to, da se tem revežem zares sné vsakdanji kruh, nikdo pa ne premišlja o tem, kake bodo posledice, če se ta zverinski gospodarski boj brez usmiljenja nadaljuje!

In vendar je stvar premisleka vredna, in nekaj oseb je v deželi, ki so gotovo poklicane, premišljati o nji. Tu je pred vsem prevzvišeni zastopnik cesarske vlade, na kojega razsodnost najprej apelujem. Koliko časa bode še vlada mirno gledala, kako se zakon o pridobitnih zadrugah neusmiljeno izkorišča v namene, na koje pri snovanju tega zakona niti iz dalje nikdo mislil ni? Koliko časa bode še dopuščala vlada, da se pod krinko „kmetiskih zadrug“ in s pomočjo elastičnih pravil šalijo s predpisi obrtnega reda in davčnih zakonov, katere drugače vsi stanovi prav boleče občutijo? In koliko časa bode vlada pustila svojega najvestnejšega davkoplačevalca — malega trgovca — brez vsake pomoči, da je kakor tica na veji, na kojoj sme streljati vsak? Teh vprašanj ne stavljam toliko v interesu zatiranega trgovstva, stavljam jih v interesu države same, ki je v prvi vrsti poklicana, da zabrani vsakovrstne roparije na polju gospodarskega življenja. (Živahno odobravanje v središču. — Lebhafter Beifall im Centrum.)

Z veseljem opažam, da Njega knezoškofijske milosti ni danes tukaj v zbornici, ampak vzlic temu bi vendar izpregovoril še nekoliko besed, ki so njemu namenjene. Rabil sem izraz „roparijo“ na polju gospodarskega življenja. Izraz je oster, ž njim pa se slikajo resnične razmere. Prihod Njega Milosti v deželo smo vsi z veseljem pozdravljali; njegovo dobro srce je hitelo pred njim v dijecezo! Sedaj bi ga vprašal: je-li duhovščina poklicana, da se postavi na čelo takim gospodarskim roparskim zajezdom? Sedaj bi ga spominjal Kristusa ob jezeru, ki je blagoslovil kruh, da je mogel vse lačne brez vsake izjeme nasiti. Nam pa se odreka ne samo blagoslov, nam se s silo jemlje skromni vsakdanji kruh, in sicer od božjih služabnikov, ki kočejo biti Kristusa pravi nasledniki. (Odobravanje v središču in ploskanje na galeriji. — Beifall im Centrum und Applaus auf der Galerie.) Spominjal bi ga na izrek „moje kraljestvo ni od tega sveta“, ter ga vprašal, kake vtise bi napravljalo na njegovo pastirsko srce, če bi mu dokazal, da je voditelj nekega konzumnega društva od Božiča sem opustil sedemdeset ur krščanskega nauka v šoli, samo da je mogel opravljati posle konzumnega društva? (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Čujte! Škandal!“ — Poslanec Kalan: — Abgeordneter Kalan: „Kje je to bilo?“) — Vsaj se preiskuje, Vi

že dobro veste. — Spominjal bi gospoda knezoškofa na to, da mora mašnik živeti od oltarja. Če se pa sedaj duhovščina sama postavlja na čelo agitaciji, ki naj našemu kmetu dokaže, da mu je predrag mali trgovec, ali ne odpira pota bodoči agitaciji, ki bode hotela našemu kmetu dokazati, da mu je predrag tudi duhovski stan? Končam pa s prepričanjem, da bode prej kot ne ravno duhovščina ob svojem času najbolj občutila nasledke pogubne katoliške gospodarske organizacije, ker ne bode mogla krotiti duhov, ki jih danes s tako vnemo kliče na dan. (Burno, dolgotrajno odobravanje v središču in da desni. — Velik nemir in ploskanje na galeriji in klici: „Heil, Dr. Tavčar!“ — Stürmischer, langanhaltender Beifall und Händeklatschen im Centrum und rechts. — Große Unruhe und Händeklatschen auf der Galerie und Ruhe: „Heil, Dr. Tavčar!“)

Deželni glavar:

Gospod poslanec župnik Ažman ima besedo.

Poslanec Ažman:

Visoka zbornica!

Hvaležen sem gospodu poročevalcu in neposrednemu gospodu predgovorniku za njihova izvajanja o konzumnih društvih, kakor jih ona smatrata in popisujeta. V kolikor so bila stvarna, jih tudi mirno sprejem, pač pa bi rad tok označil, ki je prišel v naše kmetško ljudstvo in povedal, zakaj je prišel (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Ker je bil umetno vzgojen!“) Oba gospoda predgovornika sta poudarjala, da se kmetu mora pomagati, da je kmet res velik revež, da gospodarsko propada in mi, ki med tem kmetškim ljudstvom živimo, mi tudi njegove potrebe čutimo in njegov žalostni stan poznamo in ravno zato, ker mi ne delujemo samo za večni blagor ljudstva, ampak bi mu radi pomagali tudi v časnem oziru, zato se ljudstvu nismo ustavili, ko je zahtevalo taka društva, ampak smo mu tu in tam tudi s svetom pristopili. Mi župniki nismo samo duhovniki, ampak tudi kmetje, in kot taki čutimo velike težave kmetškega stanu. Kmet, ki tako težko krajcar zasluži, ki polje tako težko obdelava in tako drago plačuje posle, mora res gledati na vsak krajcar, da bi ložje izhajal. Zato mu ni zameriti, ako si postavim potem skuša pomagati in, kolikor vem, je zadružna postava, če se ne motim, že leta 1873. bila sklenjena. Tedaj se kmet le poslužuje tiste svobode, ki je dana za vse stanove. In če vidimo, da se vsi drugi stanovi organizujejo, da imajo svoja društva uradniki, obrtniki in delavci, zakaj naj bi si nazadnje tudi kmet ne pomagal? (Hribar: „Da, s kmetškimi zadrugami!“) Kmetje so začeli torej posnemati ravno te zadruge drugih stanov in kmet je le, kakor povesod, tudi tukaj zadnji prišel na vrsto. Da se pri takih napravah posebno začetkoma godé pomote in napake, je pač narurna reč. Z obema predgovornikoma vred jaz obsojam tiste slabe strani

konzumnih društev ali zadrug, ki so se tu in tam kazale. Jaz, kot duhovnik, jih obsojam, mislim pa, da je ravno ustanovitev konzumnih društev veliko in dobro sredstvo v ta namen, da se v okoliščinah pride izgrede, nezmernosti in zapravljenosti. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Tam še le raste!“) O tem Vam bom tudi jaz konkretno govoril, ker je tudi gospod predgovornik konkretne slučaje navedel, in sicer o zadrugi, ki se je ustanovila v našem kraju. Vlada sama nas je takorekoč pripeljala na to pot. Lansko leto je bilo veliko sadja v našem kraju in iz prejšnjih let smo vedeli, kako nas prekupci oškodujejo in kako predober kup smo prekupcem sadja prodajali, da se je nekdo hvalil, da je eno popoldne zaslužil 150 gld. s prekupovanjem. Torej so si ljudje mislili, zakaj bi nam tisti denar ne ostal. Prvi nagib za ustanovitev zadruge je bil razgovor zaradi sadja. (Poslanec Lenarčič: — Abgeordneter Lenarčič: „To je bilo pametno!“) Reklo se je pa, samo s sadjem se ne bomo kvavarjali; imamo še fižola, živine. Morda bomo to lažje in dražje prodajali. To je bil povod naši zadrugi. Potem se je tudi reklo, da naj bi skupaj dobivali taka živila, katera posebno v naših krajih potrebujemo kmetje za se ali tudi za živino, v prvi vrsti semena, sol, otrobi, moko in žito in stroje in ko se je ustanovila pri nas zadruga, sem jaz ljudi naravnost opozoril in jim odsvetoval, da ne bi se spuščali v drobnarijo (Poslanec Lenarčič: — Abgeordneter Lenarčič: „Prav dobro!“), pustimo to sosedom in trgovcem, ki niso posebno dragi (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „To je bilo pametno!“) in kolikor toliko ljudem postrežejo in to se mi je tudi obljubilo. Rekel sem ljudem naravnost, da se nadalje ne bom spuščal v to stvar — da bom sicer po moči zadruge podpiral in kot kmet zraven pristopil, ker se mi ta reč pametna zdi — vodil pa da ne bom zadruga in zato tudi nisem hotel stopiti v načelnništvo. Ko so pa vendar nekateri izmed naših občanov že precej pri ustanovnem shodu zahtevali tudi drobnarijo, sem jaz zadrževal ustanovitev zadruge, (Poslanec Lenarčič: — Abgeordneter Lenarčič: „Dobro!“), ker sem rekel, da o tem v začetku ni bilo govora. Potem so obljubili, da ne bodo napravljali drobnarije in da hočejo ostati samo pri stvareh, ki se v večih množinah potrebujejo. Ali komaj je bila registrirana zadruga, so prišli in rekli: Brez konzuma tudi ne moremo ostati. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Je že kapelan za to skrbel!“) Prosim, naš kapelan se še toliko ni udeleževal, kakor jaz, akoravno je tudi zraven pristopil! Zato bom razložil celo zgodovino naše zadruge, da bote lahko spoznali, kako se je pri nas zašlo. Jaz namreč nisem hotel podpirati take zadruge, ki bi se pečala z drobnarijo. Ko je bila pa zadruga registrovana, so možje rekli, da brez konzuma ne morejo biti, ker nekateri trgovci zadružnikom nečejo dajati zahtevanih stvari. Zato so začeli tudi z drobnarijo ali s špecerijo. Prišli so tudi vprašati gledé vina, tedaj sem jim svetoval, ako hočejo vino imeti, naj ga točijo le, kakor se pravi, na debelo, in ne tako, da se bo pilo v društvu. Pa tudi to so mi ovrgli

rekoč, da ljudje pridejo po opravih in posebno ob nedeljah, ko čakajo na popoldansko službo božjo, se hribovci hočejo nekoliko okrepčati in to v društvu, kjer že druga živila dobivajo in tako je začela zadruška točiti vino. Ali sedaj, prosim gospodje, pride tisti moment, ki je mene nagnil, da sem temu pritrtil, in tisti moment je bil: Naj se toči ceno in dobro vino, zato, da se žganjepitje omeji, če se že ne more pregnati in zato je tudi naša zadruga sprejela v svoja pravila, da ne bi prodajala žganje, ne na drobno, ne na debelo. Še rum, katerega so imeli zaradi čaja, so dali proč. Jaz mislim, da to je vendar blažilen in vzgojevalen moment. In še nekaj. Za vino točiti se je naredila ura, da se po Marijinem zvonjenju nič več ne toči. Kje imate krčmo na celem Kranjskem, da bi imela to v svojih pravilih? To mislim, da je vendar blažilen in vzgojevalen moment. In še nekaj se je sklenilo: če bi kdo le preveč navžil se pijače in bi postal siten in nadležen, da se mu pijača prepove za eden ali dva meseca in več, ali da se nazadnje tudi iz društva izključi in jaz mislim, da možje, ki so pri nas na čelu društva, bodo tudi kos temu, da se bo po pravilih ravnalo.

V tem pomenu je tako društvo v korist ljudstvu, ker ga od pijančevanja še le odvračuje.

Kar se je očitalo tem društvom, je med drugim tudi knjigovodstvo. Vprašam Vas, gospodje, kakošno knjigovodstvo pa imajo navadni štacunarji in branjevci na deželi. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Tu se gre samo za njegovo premoženje!“) Če ni knjigovodstvo pri zadrugah v popolnem redu, temu se ni čuditi od začetka, ampak če so pravi, požrtvovalni možje zraven, ki so kaj izkusili in se učili, bo kmalu knjigovodstvo tudi v redu. In če se je tem društvom torej očitalo, da napeljujejo ljudstvo k nezmernosti, prosim, poglejte krčmarje, kaj ti delajo! Ali je pri drugih vse dovoljeno? (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Ti niso nove maše peli!“) Prosim, to je osebnost, ne vem, na koga meri. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Na tiste, ki so konzumnim društvom na čelu!“) Za svojo osebo lahko rečem, da sem bil samo dvakrat v društvu, odkar obstoji, v načelništvu pa nisem.

Torej ravno iz te etične strani, akoravno ste nam očitali, da se ljudstvo demoralizira, se mi zadruga potrebne zdé in uvaževanja vredne, da bo ljudstvo počasi sprevidelo, da jih pijančevanje v izgubo tira in društvo, ki je prav vojeno, bo pripomoglo, da bo kmet bolj trezen in varčen postal. K temu ga bo tudi to nagnilo, ker ima vsako reč v knjižici zapisano, da bo ob letu vedel račun narediti, katerega dosedaj ni delal.

Kar se tiče davkoplačevanja, so konzumna društva tudi pod postavo in bodo morala po primeri svojega prometa davek plačevati, in to toliko bolj gotovo, ker ima vlada ravno priliko in dolžnost, da se iz knjig in računov prepriča, koliko se je prevedlo, kar pri krčmarjih in trgovcih na deželi ni mogoče. Naši krčmarji in trgovci sicer tožijo, kakšen strašanskih davek imajo plačevati in da jim pri tem ni več izhajati; sedaj pa, ko so se nekatera društva

začela, pa vpijejo, da jih hočejo pokončati. (Klici na galeriji: — Ruße auf der Galerie: „To je istina!“) Ali ljudje sami se dobro spoznajo in jaz mislim, da nasprotstvo ne bi bilo tako hudo, ako bi se ljudstvo po časnikih in shodih ne vnemalo in razdraževalo. Zopet v konkretni podobi to lahko povem. Pri nas so nekateri štacunarji in krčmarji že sami pristopili k društvu, samo dva večja trgovca nista pristopila. Zato pa tudi naše društvo na to deluje, da bi tudi s temi skupaj kolikor mogoče delovalo, namreč v tem pomenu, da društvo sploh nekaterega blaga ne bo prodajalo in da se pusti drugim trgovcem obleka, železnina, žganje itd., tako da imajo tudi oni svojo existenco. Da so nekoliko prizadeti, to je gotovo. Potem pa se mora upoštevati tudi to, da je še vedno veliko družin tucih, ki drugod odjemljejo svoje blago in ne pri zadrugi. Okoliš naš obsega 400—450 družin in če kupuje 150 družin v zadrugi, imajo drugi trgovci še vedno dve tretjini vseh odjemalcev. Torej niso tako na slabem, kakor se trdi in sami bodo spoznali, da bo najboljše, pomeniti se z zadrugo, da bosta mogla izhajati drug poleg drugega. Torej naše ljudstvo samo vé in čuti, da se sosed ne sme ugonobiti. Zato jaz ne bom obsojal konzumnih društev, kakor gospod predgovornik, ki se mi je zdel, kakor slikar, ki le črno slika, ampak konzumna društva imajo tudi dobre strani in bodo tudi lepe uspehe imela, ako so dobro vojena in zato v takih krajih, kjer so možje požrtovalni, taka društva uspevajo, kjer pa takih mož ni, je pa tudi zastoj, govoriti o takih društvih.

Najbolj se je očitalo, da se duhovščina udeležuje pri teh društvih. Omenil sem že prej, da duhovnik, ki med ljudstvom živi, tudi pomagati želi ljudstvu. Da se pa nekateri preveč in predaleč s tem bavijo, pa rad priznam in to bi se moralo omejiti, ampak ker sedaj drugih ljudi ni, je pa tudi dobro, da pomagajo, samo kar je prav.

Da se pa poloma ni bati, je še v pravih skrbjeno, ker tako društvo ne sme več upati, kakor je dotičnik vložil svojega deleža. Torej več ne dobi kredita, kakor kar je vložil. (Ugovor v središču. — Widerpruch im Centrum.) Vsaj pri nas je tako, za druga društva ne vem. Seveda pri takih rečeh tudi nesreča ni izključena in nesreča bo tudi taka društva, kakor trgovce, tu in tam zadela. Sploh pa mislim, da bi taka društva, ako imajo dobre vodnike, mnogo uplivala na razvoj našega ljudstva, da se tudi gospodarsko okrepi. Reklo se je, naš narod ne more kaj takega zmagati, premajhen je! Ravno zato, ker od vseh strani nanj pritiskajo sosedni narodi, naj bi se gospodarsko ojačil in jaz mislim, da ravno taka društva so sredstvo, da se počasi ljudsko premoženje zbere, da se more potem uspešno braniti za obstanek. Po takem društvu se lahko mnogo dobrega stori. Pri nas imamo Raiffeisenovo posojilnico že štiri leta in ona deluje res uspešno, do sedaj brez izgube. Razdeli se vsako leto okoli 200 gld. za dobre namene; v prvi vrsti za občinske potrebe in to se pri ljudstvu že veliko pozna. Tako je letos dala iz čistega dobička podporo za domače gasilne društvo, za dve

občinski cesti, prispevek za družbo sv. Cirila in Metoda in Preširnov spomenik in — če ne boste hudi — tudi za „škofove naprave“. (Veselost — Heiterkeit)

Torej v tem oziru konzumnih društev ne obsojam, ampak mislim, da so dobra sredstva, da se narod ojači in da se sosedu v bran postavi, kajti ako ljudstvo nima premoženja, se braniti ne more. V prvi vrsti se mora gospodarsko ojačiti in konzumna društva so sredstvo za to, — seveda, ako so prav vojena; napake pa obsojam tudi jaz, kakor obadva gospoda predgovornika, in kakor sem označil svoje stališče, pri tem ostanem; če tudi gospodje rečejo, da sem črni demokrat. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec župnik Schweiger ima besedo.

Poslanec Schweiger:

Gospoda moja! Gospod poslanec dr. Tavčar je naštel brez števila grehov, ki težijo vest zadrug in konzumnih društev. Jaz si smem laskati, da njegov glas ni segel preko Gorjancev, kajti naše kmetijsko društvo se ne čuti čisto nič obteženo s tistimi grehi, ampak je popolnoma nedolžno. Da se je ustanovilo pri nas to društvo, za to sem že pri neki priliki vzrok povedal. Ko smo nekega večera v prijateljskem pogovoru sedeli, častita narodna in naša stranka, tedaj se je povdarjalo, naj se posojilnice ne snujejo v takih krajih, kjer že ena obstoji, namreč narodna. Nato se jaz oglasim k besedi in pravim, v Metliki se je tudi ustanovila že druga in odmah sta se zglasila dva gospoda od središča, rekoč, ja, Metlika je pa izjema. Na kaj sta to opazko opirala, že vesta ona dva gospoda. In ravnotisti moment je tudi naše ljudstvo privedel, da je začelo premišljevati in prišlo do sklepa, ustanovimo si tudi mi gospodarsko društvo in ustanovili so si je. Moja malenkost nima sicer čisto nič pri tem opraviti, ampak le v čast si štejem, da sem član tega društva. Torej, kakor rečeno, mi smo popolnoma nedolžni tistih grehov, katere Vi, gospodje tovariši, prištevate drugim grešnikom in grešnicam, konzumnim društvom in zadrugam. Poprimem se pa še enega momenta. Če je gospod poročevalec rekel, da se ustanovitelji konzumnih društev izgovarjajo na tok časa, rečem jaz, da je to res tok časa in tega toka ne bomo ustavili ne Vi, ne mi, ampak ljudstvo bo šlo preko nas vseh ne dnevni red. Pri tej priliki se spominjam neke slike, na kateri so naslikani vsi stanovi človeške družbe. Na prvi strani ima svoj sedež vladar, poleg njega minister, potem duhovnik, advokat, učitelj, vojak, obrtnik vsak ima pod seboj zapisano, od česa živi. Cesar in ima zapisano „Davek“, vojak „Gaža“, duhovnik „Kolektura“, notarji in advokati imajo zapisane svoje ekspenzare itd., nazadnje pa stoji na sliki kmet. Z desno stranjo objema vrečo žita, levo stran pa ima obrnjeno na vse stanove; zaupno gleda v nebo, kjer

je naslikano Božje oko v znamenje Božje previdnosti in on pravi tako-le: „Ich laß' den Herrgott walten und muß Euch alle erhalten.“ (Veselost. — Heiterkeit). Poglejte, kako nadlogo ima ta človek! Vse to je bilo nemški zapisano in torej je nemški Mihel bil tako moder, da je prišel do spoznanja, da si more z drugami pomagati in res, kakor se je danes opozorilo in kakor vemo, ravno pri nemškem Mihlu se je začelo to lepo združno življenje (Nemir na galeriji. — Uruhe auf der Galerie.)

Deželni glavar:

(Pozvoni: — Daß Glockenzeichen gebend):
Prosim za mir na galeriji!

Poslanec Schweiger:

(Nadaljuje: — Fortfahrend):

In kar je prav pri nemškemu Mihlu, zakaj bi ne bilo prav tudi pri slovenskem Janezu? Zakaj bi si tudi slovenski Janez ne smel pomagati (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Pa ne s petijotom!“)? Kakor nemškemu Mihlu, pustite tudi njemu, da se združi. Ako se vsi stanovi smejo združevati, zakaj bi ravno on tega ne smel? Vzamem svoje stališče kot duhovnik. Človek že živi in vendar imamo svoje podporno društvo za slučaj potrebe. Advokati, uradniki imajo tudi svoja društva, dasiravno uradniki niso tako slabo plačani, samo ubogi kmetski stan se ne sme družiti (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „V konzumna društva ne, v zadruge pač!“ — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar): „Pusti, pusti — vsaj ne razume!“ O prosim, gospod doktor, dobro razumem, prav dobro razumem — nisem „von gestern“ (Živahna veselost. — Lebhaftes Heiterkeit), vsaj živim med narodom več kot 50 let.

Torej kar se našega društva tiče, začelo je prav dobro uspevati in kadar bomo prišli do železnice, kakor jo imajo drugod, bo še bolj uspevalo. Ne gre nam tako slabo in akoravno smo šele v začetku, že izhajamo, zakaj mi ne gremo na to, da bi koncem leta kazali dobiček, ampak toliko, da se izhaja in da se ognemo tisti krizi, katero gospod dr. Tavčar s tako gotovostjo vidi pred seboj.

Torej pustimo našemu kmetskemu ljudstvu, naj se organizira, naj se združuje, naj si pomaga! Vi skrbite za-se, kmetu pa pustite, da tudi za-se skrbi.

Ja, častita gospoda, gospod dr. Tavčar je mene — prijatelja Schweigerja — opomnil na flašico olja. Za-me je končno precej enako, ali stane taka flašica 20 ali 24 kr., za mojega soseda je pa že drugače. On ne nese vsak mesec pobotnice v davkarijo, ali, kakor jaz, kadar grem po kongruo, vsak kvartal, ampak on mora gledati na vsak krajcar, in prosim, pridite v Metliko, vprašajte ljudi in povedali vam bodo, da si nekoliko vendar prihranijo. Veliko gotovo ne, pa nekaj je vendar. In akoravno društvo, kakor rečeno, izhaja, vendar zaradi tega od Metliških trgovcev še ni nobeden zaprl svoje štacune, še ni

nobeden faliral. V cenah so šli nekoliko nazaj, to je res, in to prihaja v korist celemu narodu. In tako izhajajo ljudje vsi bolje. Tisti, ki so v društvu, kupujejo tukaj ceneje, drugi pa pri trgovcih in tako je vsem lepo ustrezno in temu jaz vendar ne morem nasprotovati. (Odobranje na levi. — Beifall links).

Abgeordneter Freiherr von Schwegel:

Ich glaube, daß wir dem Herrn Berichterstatter Dank schulden für die Anregung einer Frage, die gewiß für alle Kreise vom höchsten Interesse ist.

Da Fragen der Landeskultur auf der Tagesordnung stehen, so hat er mit vollem Rechte darauf hingewiesen, daß die Landeskultur mit der Pflege der Agrarinteressen nicht erschöpft sei. Er hat heute die Nothwendigkeit betont, daß die gewerblichen, wie die kommerziellen Interessen von Seite des Landes die gleiche Aufmerksamkeit erfahren, wie die Agrarinteressen, und wenn er einen Blick hinausgeworfen hat auf die Verhältnisse, welche für die Monarchie maßgebend sind speciell vom Standpunkte des Exportes, auf den er hingewiesen hat, so muß ich gestehen, daß diese Angelegenheit Krain vielleicht in höherem Grade, als andere Länder der Monarchie tangirt und daß unser Land von der Entwicklung der industriellen, gewerblichen und kommerziellen Verhältnisse vielleicht mehr, als von jeder anderen Kulturarbeit berührt wird.

Aus diesem Grunde müssen wir die Anregung, die der Berichterstatter gegeben hat, mit Dank entgegennehmen und thatsächlich auch auf diesem Gebiete für die Interessen des Landes das Möglichste vorzunehmen bestrebt sein.

Ich stehe unter dem Eindrucke einer groß angelegten, bedeutenden, mit ungewöhnlicher Beredsamkeit vorgetragenen Rede des ersten Redners in dieser Debatte. Ich glaube, daß auch Sie, meine Herren, diesen Eindruck theilen und es ist unmöglich, darüber hinwegzukommen mit Bonhommie oder leichten Bemerkungen, mit denen man der Sache nicht auf den Grund geht.

Die Angelegenheit, um die es sich handelt, ist eine so hoch ernste und wird von allen Seiten als so nöthig bezeichnet, daß diejenigen, denen die Wahrung der Interessen des Landes anvertraut ist, es als ihre erste und oberste Pflicht ansehen müssen, gründlich zu erforschen, wie die Verhältnisse liegen. Niemand in diesem Kreise — ich habe es wenigstens von niemand gehört — wird die Organisation der landwirtschaftlichen Genossenschaften irgendwie beanstünden oder hindern; im Gegentheile, die Organisation der landwirtschaftlichen Genossenschaften auf gesunder Grundlage ist ganz gewiß eines der wesentlichsten Mittel zur Förderung der culturwirtschaftlichen Interessen, denen wir alle die beste Entwicklung wünschen. Aber wie jede Genossenschaft eine entsprechend günstige Entwicklung nehmen kann, so kann auch ein anderer Weg eingeschlagen werden, der geradezu zum Gegentheile, zum Verderben führt.

Ich habe nicht die Aufgabe, die Angelegenheit, um die es sich handelt, heute zu untersuchen, mir stehen auch die nothwendigen Behelfe nicht zur Verfügung; ich möchte nur die Bedeutung der Frage betonen und glaube, daß ich mich im Einverständnisse mit allen Herren in diesem hohen Hause befinde, wenn ich die Ansicht ausspreche, daß

wir, um die Bedeutung dieser Frage zu erfassen, uns auch unserer Pflicht vollständig bewußt sein müssen, an die Regelung dieser Angelegenheit, wenn eine solche nothwendig ist, bei Zeiten und mit dem vollen Gewichte der Landesvertretung heranzutreten.

Ich glaube nun, meine Herren, daßs wir die wertvollen Anregungen, die wir empfangen haben, nicht als Abschluß für uns betrachten können; ich empfinde wenigstens das lebhafteste Bedürfnis, mich über diese Frage und ihre Einzelheiten auf das genaueste zu informieren, bevor ich mir ein Urtheil abzugeben erlaube.

Es wäre mir allerdings ziemlich leicht, gerade auf die Ausführungen eines Herrn Redners auf der anderen Seite, der einen concreten Fall zur Grundlage seiner Auseinandersetzungen genommen hat, zu erwidern; aber gerade, weil ich die Verhältnisse, die er besprochen hat, ebenso genau kenne, wie der Herr Redner selbst, habe ich die volle Ueberzeugung gewonnen, daßs es dringend nothwendig ist, gründlicher, als es hier geschehen ist, diese Angelegenheit zu untersuchen. Dem es ernst ist um die Sache, der wird dieser Prüfung nicht aus dem Wege gehen.

Ich will — ich wiederhole dies — heute nicht auf eine weitere Erörterung eingehen, es ist dazu weder Ort und Zeit, noch liegt das nothwendige Material vor. Aber ich glaube an Sie die Bitte stellen zu dürfen: Vereinen wir uns dahin, diese Angelegenheit ernst und gründlich zu prüfen, wählen wir einen Ausschuss, welcher diese Angelegenheit ohne jede Voreingenommenheit mit vollster Objektivität und Ruhe zu untersuchen und dem Landtage die passenden Mittel vorzuschlagen und die geeigneten Anträge zu unterbreiten in der Lage sein wird, nach der Richtung, in welcher Weise die Organisation der landwirtschaftlichen Genossenschaften zum Wohle und Heile unserer Bevölkerung durchgeführt werden kann. Nur zu diesem Zwecke habe ich mir das Wort erbeten, um zu der in Rede stehenden Angelegenheit den Antrag zu stellen:

„Der hohe Landtag wolle beschließen:

Mit Rücksicht auf die Bedeutung der in Verhandlung stehenden Angelegenheit für das wirtschaftliche Interesse des Landes wird ein besonderer Ausschuss von neun Mitgliedern eingesetzt, der die Frage der landwirtschaftlichen Genossenschaften (Consumvereine) einer eingehenden Prüfung zu unterziehen und darüber dem Landtage noch in dieser Session entsprechende Anträge zu stellen haben wird.“

(Odobrovanje v središču. — Beifall im Centrum.)

Es sei mir gestattet, indem ich diesen Antrag der Annahme des hohen Hauses empfehle, damit den weiteren Antrag, der aus der Annahme meines Vorschlages sich von selbst ergibt, zu verbinden, die Wahl des Ausschusses in dringlicher Weise zu behandeln, so daßs, wenn Sie meinem Antrage zustimmen, auch die Wahl dieses Ausschusses auf die Tagesordnung der heutigen Sitzung gestellt würde.

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo predlog ekscelence gospoda poslanca barona Schwegla, izvolijo ustati. (Se podpre. — Wird unterstützt.)

Predlog je dovolj podprt.

Was die Dringlichkeit betrifft, so müßte dieselbe erst begründet werden. Aber vielleicht ist der Herr Antragsteller damit einverstanden, daßs die Wahl des von ihm vorgeschlagenen Ausschusses auf die Tagesordnung der nächsten Sitzung gestellt wird.

Abg. Freiherr v. Schwegel: Ich bin auch hiemit vollkommen einverstanden.

Landeshauptmann:

So wird also, wenn der Antrag selbst zur Annahme gelangt, die Wahl des Ausschusses in der nächsten Sitzung stattfinden.

Es hat sich weiters zum Worte gemeldet Se. Excellenz der Herr Landespräsident.

C. kr. deželni predsednik ekscelence baron Hein:

Visoka zbornica! Reflektirati hočem le na nekatero besede, ali prav za prav na neko vprašanje prvega gospoda govornika v tej debati, dr. Tavčarja. Vprašal je namreč, kako dolgo bo vlada še mirno gledala škodljivo delovanje konzumnih društev. Kakor je gospodom znano, so ta društva kot zadruga z neomejeno zavezo ustanovljena in vsled tega imajo justične oblasti pravico in dolžnost, nadzorovati ta društva. Politične oblasti imajo le na to gledati, da ta društva ne delajo proti obrtnemu zakonu in posebno v tem oziru, da ne točijo vina in žganja, ker to je koncesionirana obrt. V tem zmislu je tudi deželna vlada izpolnila svojo dolžnost in je vsem političnim oblastvom naročila, da morajo skrbeti, da se taki izgredi prot obrtnemu zakonu v konzumnih društvih več ne godijo in kakor je meni znano, dosedaj nima nobeno konzumno društvo koncesije za točenje, ampak politične oblasti so načelnike teh društev kaznovali in v nekaterih slučajih jako strogo kaznovali, ako so vino ali žganje točili.

Gledé drugih nedostatkov obstoječega zakona moram opomniti, da spada ta stvar v delokrog državne zbornice in da ima gledé teh nedostatkov, katere je gospod poslanec dr. Tavčar grajal in v nekaterih ozirih gotovo s pravico grajal, državni zbor skrbeti za spremenjenje tistih zakonov, in da našim državnim poslancem bodi priložnost dana, sprožiti to vprašanje na pravem mestu, to je v državnem zboru.

Auch Se. Excellenz Baron Schwegel hat angedeutet, daßs es Sache aller maßgebenden Factoren ist, die Rückwirkungen der genossenschaftlichen Organisation im Auge zu behalten und jene Vorkehrungen zu treffen, die dazu führen, die landwirtschaftlichen Genossenschaften — und als solche sind doch die Consumvereine in gewisser Beziehung auch anzufassen — derart zu gestalten, daßs sie zum Wohle des Landes wirken können.

In dieser Richtung möchte ich nur bemerken, daßs auf Grund der bestehenden Gesetzgebung, wie schon früher angedeutet wurde, die politische Behörde ein Recht der Controle über diese Vereine, die als Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften fungieren, nicht besitzt, daßs aber eine Controle anderer Art in einzelnen Ländern mit Erfolg

eingeführt wurde und daß es auch in Krain möglich sein wird, eine solche Controle von Seite des Landes zu üben, dann zu üben, wenn dieses jene Vereine, die wirklich auf gesunder wirthschaftlicher Basis beruhen, aus Landesmitteln auch entsprechend subventioniert, ihnen Vorschüsse gibt und die Möglichkeit bietet sich einzurichten, jedoch unter der Bedingung, daß sich diese Vereine einer Controle freiwillig unterwerfen. (Bravo!) Diese Controle wird sich dann, wie ich mir denke — und daraus mögen Sie entnehmen, daß ich diese Frage auch nicht so ganz unbeachtet gelassen habe — einerseits auf die Buchführung erstrecken, die ja mit Recht als einer solchen Controle bedürftig bezeichnet wurde, sie wird sich aber auch erstrecken auf die Gesamthätigkeit dieser Vereine im Allgemeinen durch Gewährung von an bestimmte Zwecke gebundene Subventionen. Allerdings wird das Land bei Gewährung solcher Subventionen gewisse Opfer bringen müssen, es wird aber auch das Land die Controle wahren und dadurch gewisse Auswüchse in der ganzen Manipulation, Geschäftsführung und Thätigkeit dieser Vereine hintanhalten. Wird eine solche Controle geübt, dann wird es möglich sein, auch in Krain diese Bewegung, die sich mit einer elementaren Gewalt im Lande Bahn gebrochen hat, in jene Bahnen zu lenken, in welchen sie für die gesammte Bevölkerung, für das ganze Land und für alle Stände von Vortheil sein kann und es wird jener Kampf aufhören, der sich im Lande mit einer Heftigkeit, wie wir es seit langer Zeit nicht erlebt haben, geltend gemacht und einen verderblichen Antagonismus zwischen allen Ständen des Landes und allen Schichten der Bevölkerung hervorgerufen hat. Ich glaube also, daß gerade der Weg, den Se. Excellenz Herr Baron Schwegel angedeutet hat, daß nämlich mit vollkommenster Unparteilichkeit durch einen entsprechend zusammengesetzten Ausschuss diese Frage geprüft und dem Landtage darüber Bericht erstattet werde, daß dieser Weg der richtige sei, um die Vereine, die so viel böses Blut im Lande geschaffen haben, umzuwandeln in eine Reihe segensbringender und alle Stände befriedigender Anstalten. Während jetzt die Consumvereine und die „Gospodarske zadruge“, die überall im Lande verbreitet sind, ein Netz von Vereinen bilden, die den Frieden verschonen und Unfrieden gestiftet haben, könnte sich aus diesen neuen, vom Lande zu subventionierenden und zu controlierenden Anstalten ein Netz neuer Vereine bilden, welche ein gegenseitiges Zusammenhalten, ein einträchtiges Zusammenwirken der gesammten Bevölkerung zum Wohle des Landes verbürgen. Aus diesem Grunde möchte ich den Antrag Schwegel dem hohen Hause auf das dringendste empfehlen, nachdem gewiß jeder, der es mit dem Lande gut meint, die Ueberzeugung haben muß, daß es so nicht weiter gehen kann, daß eine Aenderung eintreten muß und diese — glaube ich — wäre gegeben, wenn, wie ich bereits erwähnte, der Weg der Subventionierung dieser Vereine betreten und auf diesem Wege auch die entsprechende Controle der gesammten Thätigkeit der Vereine, ihrer Gebahrung und Buchführung, eingeführt würde.

Deželni glavar:

K besedi se je dalje oglasil gospod poslanec Povše. Prosim!

Poslanec Povše:

Visoka zbornica!

Ne pričakujte, da se spustim v meritorno razpravo celega vprašanje, akoravno bi bil s svojega stališča kot vnet zagovornik kmetskih zadrug morda tudi poklican, spregovoriti besedo. Osobito zdrava misel gospoda deželnega predsednika bi mi lahko dala povod, da bi nekoliko o tej organizaciji spregovoril. Pa predlog ekscelece gospoda poslanca barona Schwegla mi daje, rekel bi, povod ali vzrok, da danes ne segam v meritorno debato, ker bo še dana prilika za to, ko bo dotični nasvetovani odsek stavil svoje predloge. Eno pa naj mi dovoli prvi gospod govornik v tej debati dr. Tavčar, da smem spregovoriti z vso mirnostjo, katera, želel bi, da bi vedno vladalo v tej zbornici, kadar se razpravljajo tako važna vprašanja. Gospod poslanec dr. Tavčar bo že pritrđil, da sem opravičen ako v ime tovarišev izrekam obžalovanje, da se je danes tako mirno in dobrohotno uvaževanje pogrešalo. In če človek še s tako gorečnostjo zastopa kako misel, kak ideal, vendar nikdar ne sme pozabiti, da govori v visoki zbornici, kateri je naloga, vse stanove varovati v njih časti. Tisto generaliziranje in besede, ki so se rabile o naši duhovščini, osobito o naši mlajši duhovščini, bodo vsakega človeka, ki jih bo bral, z bolestjo navdale, ko se je vendar od prvega gospoda predgovornika naravnost reklo, da je naša kranjska duhovščina vsa nekako zagrizena v to idejo, da zlorablja svoj stan, in ko se je duhovščini očitala nemoralnost. S tem je gospod predgovornik veliko preveč generaliziral. Dokazi o stvareh, ki so se tu in tam slišale, še niso dognani in jaz le obžalujem, da milostljivega gospoda knezoškofa ni tukaj, eno pa moram odkritosrečno reči, slovenski narodni mož kot poslanec slovenskega ljudstva bi vendar, če je tudi še tako prepričan o stvari, katero zagovarja, ne smel pozabiti, da slovenska duhovščina ne zasluži, da bi se tako v blato vlekla in generalizirala in mislim, da govorim iz srca vseh tovarišev naših in vseh gospodov v visoki zbornici, če rečem, da je to generaliziranje naše mlade duhovščine odveč bilo pri tej priliki, ko se je obdolžila najpodlejših in najnemoralnejš činov in proti takemu tonu se odločno zavarujem v imenu svojih tovarišev.

Deželni glavar:

Besedo ima gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica bo sama čutila, da na besede gospoda predgovornika ne morem molčati, predno pa pridem do njega, naj mi je dovoljeno, na kratko odgovoriti nekoliko besed tudi prejšnjima gospodoma govornikoma. Ne bodem govoril veliko, kajti čista resnica je, da se niti gospod župnik Ažman niti gospod župnik Schweiger nista podala v stvar samo. Gospod poslanec župnik Ažman je s svojim govorom

le hotel dokazati, da on pri svojem konzumnem društvu nima nič opraviti, in da pri svojih faranih nima posebnega upliva, kajti vse, kar jim je svetoval, so zavrgli. (Živahna veselost v središču in na desni. — Lebhaſte Heiterfeit im Centrum und rechts.) Torej morem le obžalovati, da ima kot dušni pastir tako malo upliva na svoje farane. Sicer pa pripoznavam, da bi bila marsikatera stvar drugačna, ako bi vsi duhovniki imeli dobro srce Ažmanovo. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: »To je tudi res!«)

Kar se tiče prijatelja gospoda župnika Schweigerja, ima navado, da rad iztika po kakih vzgledih, ali pa da iztakne kje kako staro podobo na steni ter jo potem z nekako miroljubnostjo ogleduje, da ima človek, če ga posluša, občutek, kakor da toči tisto laško olje, katero dobiva iz konzumnega društva v Metliki. Ali končno vse to ni nič! Tako se važne stvari ne dajo odpravljati. Če pa, je gospod Schweiger govoril, da mi toka časa ne poznamo, smo mi veliko bolj opravičeni trditi, da slovenski kmet ne čuti toka časa, ampak Vi ste tisti, ki ste tisti tok umetno med ljudstvo zanesli. Če je govornik trdil, da so duhovniki pri ustanovitvi konzumnega društva v Metliki nedolžni, kakor Pilat, ki je Kristusa umoril, ne moremo verjeti prijatelju Schweigerju. Stvar je tudi pri Vas umetno narejena, celo stvar sta dva kapelana v Metliki spravila v tok — eden je še iz Tržiča dregal — ljudstvo samo pa te zadrage nikakor ni želelo in zahtevalo. Jaz sem se obrnil do škofa, da bi bil to konzumno društvo preprečil, ali moja intervencija ostala je brezuspešna. Sedaj pa pravi gospod župnik Schweiger, da duhovščina ni imela ničesar pri tem opraviti. Škofu predloženi poziv pa je nosil kot sklicevatelja podpis nekega mladega kapelana, katerega ime sem pozabil. Torej, dobrovoljni gospod Schweiger, tu ni treba nobene komedije in le želel bi, da se taka tvarina z nekoliko večjo resnostjo v predvarek vzame kakor se je to zgodilo danes od Vaše strani.

In končno, gospoda, moram pa odgovoriti na besede, katere je izustil prijatelj Povše — ne vem ali je tukaj v zbornici, ali je pobegnil (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: »Je tukaj!«) Da, prijatelj Božič ga zakriva. Meni se zdi, da gospod poslanec Povše nikakor ni bil poklican, izpregovoriti takega protesta, prvič zato ne, ker sta pred njim govorila dva katoliška duhovnika in me niti eden ni umel tako, kakor da bi bil hotel sramotiti in grditi duhovščino (Poslanec Kalan: — Abgeordneter Kalan: »Sami sebe ne bomo zagovarjali!«), morda pa tudi zato ni bil poklican, ker faktično duhovščini ničesar nisem očitil. Jaz sem le rekel in to podpišem, da vsa ta konzumna društva in te kramarije niso toliko vredne, da zaradi njih nastanejo grde govornice, ki kakor črne saje padajo na belo mašniško obleko. Nisem pa rekel, da je resnično, kar se duhovščini očita, ampak položaj je tak, da morate, če ste si v svesti svoje časti, sami priznati, da cela ta šušmarija s konzumnimi društvi ni toliko vredna, da se potem na tak način hujska in govori proti duhovskemu stanu.

Kakor torej rečeno, proti časti duhovskega stanu po mojih mislih nisem ničesar zagrešil, to je jedno in to je faktično, drugo pa je, da prijatelj Povše sploh ni bil poklican, nastopiti kot državni pravdnik, kajti prepričan sem, da bo častita duhovščina, če potrebuje branitelja, že dobila drugega in ne ravno Povšeta. (Odobranje v središču in ploskanje na galeriji. — Beifall im Centrum und Applaus auf der Galerie).

Deželni glavar:

Dalje se je oglasil k besedi gospod poslanec Pakiž.

Poslanec Pakiž:

Slavni zbor! Nikakor nisem pričakoval, da se bo pri točki 8. dnevnega reda vršila tako obširna debata. Sicer me je jako veselilo, ko je moj prijatelj deželni poslanec gospod Lenarčič nastopil kot poročevalec in sicer zato, ker ima § 3. letnega poročila jako mnogo obširnega in važnega gradiva, vendar pa iz pogleda na to poročilo ne bi bil sklepal, da se bo vnela taka 1½ ali 2 uri trajajoča debata. No, gospoda moja, mislil sem si, da bomo od gospoda poročevalca kaka posebna pojasnila dobili zastopniki kmetskega ljudstva, kar sem tudi jaz, ne da bi bil za to agitiral, ampak ker sem bil — takorekoč proti moji volji od ljudstva izvoljen. Torej me tudi dolžnost veže, da se kot zastopnik kmetskega ljudstva oglasim, in to storim.

Gotovo sem pričakoval važnih pojasnil od gospoda poročevalca in istotako tudi od gospoda, ki se je kot drugi govornik oglasil. Oba gospoda imam za izvrstna govornika, ampak danes sta me iznenadila. Včasih se že prestopi iz meje. Prijatelja gospoda Lenarčiča sem imel pred saboj kot nekakega angeljčka varuha kmetskega ljudstva (Veselost. — Heiterfeit) in mislil sem si, ko je prišel na konzumna društva, da nam bo gledé organizacije kmetskega ljudstva podal kaka važna pojasnila in pravila, oziroma stvil nasvete, kako bi se dalo kmetu stanje zboljšati. Toliko bolj pa sem nekaj takega pričakoval, ko je za njim nastopil gospod poslanec dr. Tavčar, katerega sem imel pa pred seboj za nekakega (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Luciferja!«) arhangelja (Živahna veselost. — Lebhaſte Heiterfeit). Žalibog sem se varal, in ne eden ne drugi nam ni pokazal, kako bi se dalo kmetu pomagati. Govorilo se je na primer o žganjepitju. Jaz gotovo obžalujem vse tiste neredke, ki se vrše vsled žganjepitja, naj se zgodijo kjerkoli. 70 let sem star in nikdo mi ne more pijanosti očitati in ne nespodobnega obnašanja in zato mi boste verjeli, da žganjepitje obsojam. Pa gospoda, da so se naklade na opojne pijače ustanovile in od slavne vlade potrđile, kaj je bilo povod temu? Nič drugega, kakor to, da se je hotelo žganjepitje omejiti. Predlog dotični je bil stvil ranjki dr. Samec in jaz sem bil tudi v odseku. Torej prvotni namen naklade na žganje je bila omejitev žganjepitja, nikakor pa se ni mislilo,

da bo ali da naj bi ta naklada deželi nesla dohodkov. Potem pa se je pozneje stvar prekucnila in reklo se je — deželni odbor in deželni poslanci — naklada nese toliko in toliko, kaj bi bilo, če bi ne bilo žganje-pitja! Jaz to obžalujem, nekateri gospodje pa, ki se prištevate veščakom, pa tega ne obžalujete.

Tako je tudi s kozumnimi društvi. Sem za to, da se oštarije kolikor mogoče omejijo, ampak to je dolžnost deželnega zbora, da to stvar prouči in ob enem dá pravila, kako bi se dalo kmetu stališče zboljšati, in ravno v tem oziru sem pričakoval, da nam bosta gospoda, katera sem imel za angeljčka varuha kmetskega stanu, podala kaka pojasnila. Pač pa nam je visokorodni gospod deželni predsednik stvar prav dobro pojasnil, akoravno mi je bilo to že prej znano. Če imajo uradniki pravico, se združevati, ki so gotovo dobro plačani, če imajo to pravico služabniki, druge korporacije, zakaj bi je ne imel tudi kmet? Če se pa ne zna združevati, je pa dolžnost deželnega zbora, da ga pouči, in zato z veseljem pozdravljam predlog ekselence gospoda poslanca barona Schwegla, da se izvoli odsek, ki se bo imel s to stvarjo baviti.

Eno pa obžalujem in prosil in želel bi, da se take stvari v prihodnje ne bi več spravljale pred zbornico, da se je namreč tukaj žalil cel stan. Kdor žali stan, žali tudi osebe in kdor osebe na tak način žali, žali tudi ves stan. Po grdem besedovanju, kakor po slabi tovaršiji, tudi včasih glava boli in — nič kaj »apetitlih« ni — ni okusno. (Odobrovanje na levi in veselost v središču in na desni.)

Deželni glavar:

Želi še kdo besede v splošni razpravi?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec končno besedo.

Poročevalec Lenarčič:

Debata, ki se je pri tej priliki unela, se je tako razširila, da so se nazori vsestransko razbistrili, tako da meni konečno ne preostaja več mnogo odgovarjati, tem manj, ker bo itak dana prilika potem, ko bo dotični odsek voljen, ako se sprejme predlog ekselence barona Schwegla, staviti razne nasvete, kako naj bi se temu zlu na narodnem telesu prišlo v okom, oziroma kako bi bilo mogoče ukreniti kaj takega, kar bi bilo res v korist raznim našim stanovom. Posameznim gospodom predgovornikom mi ne bo treba dalje odgovarjati, ker, kakor moram z zadoščenjem konstatovati, nihče izmed njih ni ugovarjal temu, kar sem jaz kot poročevalec priporočal. Le gospodu poslancu Pakižu, ki me je imenoval angeljčka varuha kmetskega ljudstva in ki je pričakoval, da bom kar naenkrat naznanil tista sredstva, s katerimi bi se gmotno stanje kmečkega prebivalstva povzdignilo na bogvé kako visoko stopinjo, moram na kratko odgovoriti. Ako bi jaz res imel to lastnost, da bi mogel kaj takega nasvetovati, kar bi

moglo zagotoviti tak vspeh, bi z veseljem to storil in to bi bilo zajedno zame kot narodnjaka najboljše zadoščenje. Ali žalibog, kmetijstvo je tako obširno in tako težka obrt, da jo je treba natančno proučevati in da se ne more kar z jednim sredstvom priti in reči: to in to bo pomagalo! Prepričan sem, da bo dotični odsek vso to zadevo temeljito preresetaval, prepričan pa sem tudi, da bo prišel pred visoko zbornico z nasveti, ki bodo mogli mnogo in mnogo koristiti kmečkemu stanu. Če se ozremo po drugih deželah, vidimo, da take produktivne zadruge, kakor sem jih omenjal, z velikim vspehom delujejo. Prepričan sem tudi, da bo odsek priporočal, da se take že obstoječe produktivne zadruge kolikor mogoče razširijo, in dalje nasvetoval, da se jim, kakor je že njega ekselence gospod deželni predsednik namignil, dovoljujejo primerne podpore, deželi pa zagotovi nadzorstvo nad njimi, da bodo potem res delovale v prospeh kmečkemu prebivalstvu. Take produktivne zadruge sem že omenjal v začetku svojega govora, omenjati jih pa bomo še imeli priliko, ko se bo govorilo o mlekarskih zadrugah in se bo stavil predlog, ki se bo nanašal na te zadruge. Tudi drugačne produktivne zadruge bi bile deželi v korist, n. pr. vinarske zadruge, seveda ne po vzgledu Vipavske vinarske zadruge, ampak zadruge po vzgledu takozvanih „Winzervereine“, ki s tolikim vspehom delujejo. Take zadruge so bile osnovane na podlagi potrebe, ker dotični posamezni producenti niso mogli vina spraviti v denar. Združili so se toraj, primorani v zadruge tem potom, da je vsak posameznik se nekoliko odpovedal svoji individualiteti in da so potem v skupnosti iskali pomoči v povzdigo in izboljšanje svojega gmotnega položaja. In takih zadrug se bodo morali oprijeti tudi na Dolenjskem in na Vipavskem, da bodo svoje pridelke predelavale v tako blago, kateremu bo odprt svetovni trg.

Predlog ekselence gosp. barona Schwegla, da se voli odsek, ki bo imel nalog celo vprašanje pretresati in potem poročati visoki zbornici, pozdravljam z veseljem.

Toliko v obče. Prosim visoko zbornico, da preide v specijalno debato.

Deželni glavar:

Ker je splošna razprava sklenjena, pride na glasovanje v splošni razpravi stavljeni nasvet ekselence gospoda poslanca barona Schwegla, ki se glasi — prečitam ga še enkrat:

„Der hohe Landtag wolle beschließen:

Mit Rücksicht auf die Bedeutung der in Verhandlung stehenden Angelegenheit für das wirtschaftliche Interesse des Landes wird ein besonderer Ausschuss von neun Mitgliedern eingesetzt, der die Frage der landwirtschaftlichen Genossenschaften (Conjunctivvereine) einer eingehenden Prüfung zu unterziehen und darüber dem Landtage noch in dieser Session entsprechende Anträge zu stellen haben wird.

Prosim gospode poslance, ki se strinjajo s tem predlogom, da izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Predlog je sprejet in torej pride volitev odseka na dnevni red prihodnje seje.

Sedaj pa prestopimo v nadrobno razpravo in prosim gospoda poročevalca, da bi začel poročati o posameznih točkah.

Poslanec Božič :

Prosim besede !

Deželni glavar :

Gospod poslanec Božič ima besedo.

Poslanec Božič :

Ker se mi vidi specialna razprava o deželno-kulturnih zadevah velike važnosti in se bo gotovo oglasilo jako veliko govornikov, dalje ker je ura že pozna in so gospodje poslanci večinoma gotovo že tako utrujeni, da niso več toliko agilni, da bi mogli razpravam o tako važnih stvareh slediti s po-

trebno pozornostjo, predlagam, da se še ne preide danes v specialno razpravo, ampak da se specialna razprava preloži na dnevni red prihodnje seje (Pri-
trjevanje. — Zustimmung.).

Deželni glavar :

Mislim, da je mnenje gospoda poslanca Božiča popolnoma opravičeno, ker je že tričetrt na dve in ker utegne specialna razprava najbrž znašati še kaki dve uri. Torej bomo za danes sklenili in se bo specialna razprava o deželni kulturi vršila v prihodnji seji. Razun tega in razun toček, ki so že danes bile na dnevnem redu, pridejo na dnevni red prihodnje seje še nastopne točke :

(Glej dnevni red prihodnje seje. — Siehe Tages-
ordnung der nächsten Sitzung)

Prihodnja seja bo v petek, dné 7. t. m., ob 10. uri
dopoldne.

Naznaniti mi je še, da ima finančni odsek sejo
jutri, 6. t. m., ob 4. uri popoldne.

Sklepam sejo.

Konec seje ob 1. uri 50 minut popoldne. — Schluss der Sitzung um 1 Uhr 50 Minuten Nachmittag.

